

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav Dálného východu

Bakalárska práca

Žofia de Grootová

Vývoj a súčasnosť japonskej soft power
History and current state of Japan's soft power

Praha 2019

Vedúci práce: doc. Ing. Jan Sýkora, M.A., Ph.D

Pod'akovanie:

Rada by som sa pod'akovala doc. Ing. Janovi Sýkorovi, M.A., Ph.D za všetky cenné rady a pripomienky k tejto bakalárskej práci. Ďalej patrí moja vďaka Kataríne Kajovej za podporu a rady ohľadom štylistiky práce.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracovala samostatne a citovala všetky použité pramene a literatúru. Zároveň prehlasujem, že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia alebo k získaniu iného alebo rovnakého titulu.

V Prahe dňa:

Podpis:

Abstrakt

Práca sa zaoberá problematikou soft power v medzinárodných vzťahoch. Cieľom je analyzovať prechod japonskej povojnovej zahraničnej politiky od hard power k “mäkkším” formám moci a definovať, aké sú zdroje soft power v prípade Japonska, akým spôsobom tieto zdroje japonská vláda využíva a kde sú ich limity. Teoretická časť práce slúži na vymedzenie pojmov a definovanie spôsobu, akým soft power funguje. Na základe týchto poznatkov následne v empirickej časti analyzujem soft power v kontexte Japonska.

Kľúčové slová:

Japonsko, soft power, diplomacia, medzinárodné vzťahy, kultúrna diplomacia

Abstract

This thesis deals with soft power in international relations. The main purpose of this work is to analyse the shift of Japanese postwar foreign policy from hard to soft power, and define what the sources of Japanese soft power are, how they are being used and what their limits are. The theoretical part of the thesis serves to define the concept of soft power and the way it works in international relations. In the empirical part I then attempt to apply these theories to analyse the role of soft power in Japanese context.

Key words:

Japan, soft power, diplomacy, international relations, cultural diplomacy

Obsah

1. Úvod	7
2. TEORETICKÁ ČASŤ	10
2. 1 Moc a jej povaha v politike	10
2.1.1 Vzťah moci a hrubej sily	11
2.1.2 Trojdimenzionálny pohľad na moc	12
2. 2 Soft power	14
2. 2. 1 Kritika teórie soft power	16
2. 3 Zdroje soft power	19
2. 3. 1 Kultúra	19
2. 3. 2 Politické ideály a stratégie	20
2. 4 Meranie soft power	21
3. EMPIRICKÁ ČASŤ	23
3.1 Prechod japonskej povojnovej diplomacie k soft power	23
3.2 Zdroje japonskej soft power	29
3.2.1 Kultúra	29
3.2.2 Politické ideály a stratégie	33
3.3 Inštitúcie japonskej soft power	36
3.3.1 Japan Foundation	36
3.3.2 Inicitatíva Cool Japan	39
3.3.3 JET Program	40
3.4 Limity japonskej soft power	42
3.4.1 Jazyková izolovanosť Japonska	42
3.4.2 Historické konflikty	43
4. Záver	46
5. Použitá literatúra a zdroje	48

Poznámka k transkripcii:

Pri japonských názvoch a pojmoch je použitá slovenská transkripcia a skloňovanie. Vlastné japonské mená sú ponechané v poradí priezvisko a osobné meno.

1. Úvod

Soft power¹ je pojem, ktorý sa do slovníka politických teoretikov dostal pomerne nedávno, v 90-tych rokoch 20. storočia. Joseph S. Nye, ktorý ho ako prvý definoval, označil za soft power *“schopnosť dostať to, čo chceme, prostredníctvom príťažlivosti a nie prostredníctvom donucovania alebo úplatkov”*.² Z tejto jednoduchšej definície je zrejmé, že nejde o nový spoločenský jav, ale skôr opis niečoho, čo v spoločnosti a v politike existovalo už dlho.

Pomerne rýchlo začali pribúdať nové a nové pohľady na to, čo presne môže soft power znamenať v medzinárodných vzťahoch. Niektorí ju porovnávali s propagandou (Matterney, 2007) a iní podceňovali a chápali len ako popularitu kultúrnych produktov danej krajiny (Ferguson, 2003). V každom prípade sa však soft power stala obľúbenou témou tejto akademickej oblasti.

V týchto pojednaniach o soft power a o tom, čo môže znamenať v medzinárodných vzťahoch, často figurovalo aj Japonsko. Ekonomická veľmoc 80-tych rokov, ktorá vďaka svojej ústave nemala nárok na to, aby svoje konflikty riešila násilím, bola výborným kandidátom na novú kultúrnu veľmoc 21. storočia³. Japonská vláda samotná si postupne tento potenciál uvedomila a začlenila snahy o zvýšenie atraktivity krajiny a kultúrnu diplomaciu do svojej zahranično-politickej agendy.

Vo svojej bakalárskej práci sa pokúsim na základe Nyeho definície a ďalších výskumov v tejto problematike analyzovať soft power, ktorou disponuje Japonsko. Budem sa teda pozerať na to, akým spôsobom a z akých dôvodov sa japonská diplomacia začala uberať týmto smerom, a zároveň aj na samotnú povahu soft power v japonskom kontexte. Odkiaľ táto moc pochádza, akým spôsobom je využívaná a kde sú jej limity?

Ako som uviedla vyššie, pre výskum zameraný na soft power je typické, že sa mu množstvo akademikov venuje z rôznych pohľadov. Domnievam sa preto, že pre správne

¹ *Soft power a hard power* by sa do slovenčiny dali prekladať doslovne - *mäkká a tvrdá moc*. V celej tejto práci ich budem používať v pôvodnej forme, teda prevzaté z angličtiny.

² NYE, J.S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, PublicAffairs, 2004. s.10.

³ Napríklad NYE, 2004 a MCGRAY, 2002.

uchopenie tejto problematiky je potrebné najprv starostlivo vymedziť a porozumieť povahe moci v politike a jej “rozdeleniu”, napríklad na soft a hard power. Z tohto dôvodu som túto prácu rozdelila na dve časti - teoretickú a empirickú.

V teoretickej časti najprv budem venovať značnú pozornosť vymedzovaniu konceptu moci v politickom kontexte. Od klasických chápaní moci ako schopnosti donucovania alebo presadzovania vlastnej vôle (Voltaire, Weber, Dahl) sa presuniem k viac-dimenzionálnym pohľadom (Arendtová, Lukes, Bachrach a Baratz), ktoré vnímajú premenlivosť povahy moci v závislosti na kontexte. Následne na to sa na základe definície Josepha Nyeho pokúsím objasniť, čo presnejšie soft power v medzinárodných vzťahoch znamená. Pozriem sa aj na kritiku Nyeho teórie, menovite na vyššie uvedených Matternovú a Fergusona.

Pokračovať budem vymedzením zdrojov, z ktorých soft power podľa Nyeho môže pochádzať. Tieto zdroje - kultúra, politické ideály a stratégie - vo veľkej miere závisia od spôsobu, akým sú používané a od kontextu, v ktorom sa vyskytujú. O týchto zdrojoch teda samozrejme nie je možné hovoriť bez toho, aby sme identifikovali faktory, ktoré ich pozitívne ovplyvňujú či limitujú.

V poslednej kapitole teoretickej časti sa budem venovať predstaveniu spôsobov, akými je nahliadané na meranie alebo hodnotenie úrovne moci. Soft power a ani inú formu moci nie je samozrejme možné objektívne vyčíslieť, a o to sa ani nebudem pokúšať. Je ale možné pozrieť sa na to, akým spôsobom a či vôbec je krajina schopná aktívne využiť svoje zdroje soft power, a zároveň, či toto využitie môže priniesť nejaký efekt.

Empirická časť práce bude následne venovaná aplikácii týchto teórií na Japonsko. Na začiatku predstavím historický vývoj japonskej povojnovej diplomacie, s dôrazom na prechod od hard power k soft power. Tento vývoj považujem za dôležité uviesť najmä pre porozumenie motivácie, ktorú japonská vláda mala k zmene štýlu svojej zahraničnej politiky a tiež pre pochopenie konfliktov, ktoré potrebovala riešiť.

Nasledujúce dve kapitoly sú venované priamej aplikácii Nyeho teórie o soft power na japonský kontext. Po definovaní potenciálnych zdrojov japonskej soft power (po vzore Nyeho definície je kapitola rozdelená na kultúru a politické ideály a stratégie) sa presuniem k spôsobu využitia týchto zdrojov. Konkrétne sa zameriam na činnosť Japan Foundation, kampaň Cool Japan a ďalej programu JET, ktoré sa na využívanie soft power zameriavajú z odlišných uhlov.

Na týchto príkladoch jednak poukážem na zvyšovanie dôvery japonskej vlády v potenciál soft power (napríklad zvyšovaním rozpočtu či právomocí organizácií) a aj na schopnosť spolupráce viacerých vládnych orgánov v tejto oblasti. Empirickú časť práce ukončím kapitolou venujúcou sa limitom japonskej soft power. Menovite sa pozriem na jazykovú izolovanosť krajiny a nedoriešené historické konflikty Japonska. Najmä tieto konflikty totiž vo veľkej miere poškodzujú dôveru medzi krajinami.

Na základe analýzy japonských zdrojov soft power, ich využívania a limitov sa v závere pokúsím o zhodnotenie schopností Japonska priťahovať svojou kultúrou či ideálmi a politickými krokmi ostatné krajiny a meniť tak svoje vzťahy s okolitými krajinami.

Pri teoretickej časti práce budú mojimi literárnymi zdrojmi najmä teórie vyššie uvedených politológov, ako je Joseph S. Nye, Steven Lukes, Hannah Arendt, a ďalší. Najväčšiu pozornosť budem samozrejme venovať Nyeho teórii o soft power. Pri charakterizácii pokusov o hodnotenie úrovne soft power využijem pomerne nový výskum McCloryho, nazvaný *Soft Power Index*⁴, ktorý sa zakladá na teórii Josepha Nyeho. V prvej kapitole empirickej časti sa následne opriem jednak o publikácie venujúce sa všeobecne dejinám Japonska (Labus, 2017. Reischauer a Craig, 2012) a taktiež o špecializované publikácie o dejinách japonskej zahraničnej politiky (Drifte, 1996, Cooney, 2006, Togo, 2010). Vo zvyšných častiach empirickej časti budem využívať hlavne výročné správy a webové stránky jednak Ministerstva zahraničných vecí Japonska, ďalej Japan Foundation aj kampane Cool Japan. Keďže sa v práci venujem medzinárodným vzťahom v súčasnej dobe, budem často čerpať aj z novinových článkov, napríklad z *Asahi Šimbun*, *Japan Times*, *Korea Herald* alebo *China Daily*.

⁴ The Soft Power 30 [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z <https://softpower30.com/>

2. TEORETICKÁ ČASŤ

2.1 Moc a jej povaha v politike

V tejto práci budem pracovať s pojmami *soft power* a *hard power*, ktoré sa začali používať v druhej polovici 20.storočia. Aby sme však správne uchopili zmysel a rozdiel medzi *soft* a *hard* v kontexte moci, pozrime sa najprv na to, čo predstavuje pojem *moc* sám o sebe. Ako sa politická moc získava a aké sú jej hlavné atribúty?

Za jedno zo základných vymedzení konceptu moci býva považované to od Maxa Webera. Vo svojom diele *Ekonomía a spoločnosť*⁵ definuje moc ako “*možnosť, že jeden aktér vrámcí sociálneho vzťahu je v pozícii, aby presadil svoju vôľu aj napriek odporu, a to bez ohľadu na to, na čom je táto možnosť založená*”.⁶ V tejto definícii je fráza “sociálny vzťah” Weberom chápaná ako určitý systém zdieľaných hodnôt medzi jedincami.⁷

Felix Berenskoetter v úvode do diela *Power in World Politics* zdôrazňuje v tejto Weberovej definícii dôležitosť frázy “*aj napriek odporu*”⁸. Tú interpretuje tak, že odpor z druhej strany nie je nutným predpokladom pre moc, a teda nemusí ísť len o stret nátlaku a odporu, ale aj o vzájomnú spoluprácu a presadzovanie vôle viacerých jedincov.⁹

Ďalej Berenskoetter poukazuje na koncept authority, resp. dominancie¹⁰, ktorú Weber definuje ako “*schopnosť nachádzania poslušnosti u špecifických jedincov pre určitý poriadok*”.¹¹ Je potrebné, aby bola autorita založená na presvedčení o jej legitimitate, a táto legitimita môže prameniť z racionálnej kalkulácie výhod a nevýhod vzťahu, zo zvykov, alebo z individuálnej príťažlivosti.¹² Práve ten posledný typ motivácie, individuálnu príťažlivosť, budem považovať za základ neskoršej definície toho, čo znamená v medzinárodných vzťahoch *soft power*.

⁵ Vydané po jeho smrti, v roku 1922.

⁶ WEBER, M. *Economy and Society: An Outline of Interpretive Sociology*, University of California Press, 1978, s. 53.

⁷ BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J. (ed.) *Power in World Politics*, New York, Routledge, 2007, s.3.

⁸ V orig. “*auch gegen Widerstreben*”, býva do angličtiny väčšinou prekladané ako “*despite resistance*”, Berenskoetter prekladá ako “*also against resistance*”.

⁹ BERENSKOETTER, WILLIAMS, 2007, s.3.

¹⁰ V orig. nemeckom texte Weber používa slovo *Herrschaft*.

¹¹ WEBER, 1978, s.53.

¹² BERENSKOETTER, 2007, s.4.

2.1.1 Vzťah moci a hrubej sily

Ak budeme pracovať s Weberovou definíciou moci ako presadzovania vlastnej vôle, je dôležité pozrieť sa na to, odkiaľ moc pochádza. Je získanie moci otázkou donucovania za použitia násilia? Alebo môžeme túto definíciu interpretovať podobne ako Berenskoetter, a namietat', že odpor tých, nad ktorými je moc vykonávaná, nie je kritériom existencie moci? Vzťahu medzi mocou a hrubou silou venujú pozornosť pravdepodobne všetci teoretici, ktorí sa snažia koncept moci nejakým spôsobom definovať. Chápanie tohto vzťahu a dôležitosti, akú v politickej moci hrá násilie, je ale rôzne.

Hannah Arendtová tejto téme venovala svoju esej *O násilí*, kde ponúka prehľad a analýzu názorov iných teoretikov na túto problematiku, a následne moc definuje vlastným spôsobom. Cituje Voltaira, podľa ktorého moc *“spočíva v tom, že nútim ostatných jednať tak, ako chcem ja”*¹³ a aj tvrdenie Mao Ce-tunga o tom, že *“moc vyrastá z hlavne pušky”*.¹⁴ Arendtová proti takémuto chápaniu moci namieta: *“Ak je podstatou moci účinnosť príkazu, potom niet väčšej moci než tej, ktorá vyrastá z hlavne pušky, ale v tom prípade je obtiažne rozoznať, ako sa líši rozkaz vydaný policajtom od rozkazu gangstera.”*¹⁵ Ako sa v takomto uvažovaní líši moc od násilia? Arendtová považuje za rozhodujúce rozdiel medzi týmito pojmi jasne vymedziť.

Jej definícia moci znie: *“Keď o niekom hovoríme, že “má moc”, v skutočnosti poukazujeme na to, že je zmocnený, aby jednal menom určitého množstva ľudí.”* Toto vymedzenie v zásade nie je v rozpore s tým, čo hovorí Weber, teda že pre existenciu moci je najdôležitejším predpokladom existencia sociálneho vzťahu. Moc bez tých, ktorí “zmocňujú”, nemôže existovať.

Násilie je pre Arendtovú vždy závislé od nástrojov a je vlastne inštrumentalizovanou silou. Od moci ho predeľuje hrubá čiara. Na druhej strane uznáva, že sa násilie a moc často vyskytujú spoločne. Tieto dva javy sa môžu spojiť a prevládajúcim faktorom zostane v tomto spojení moc, ale odlišná situácia nastane, keď moc a násilie stoja proti sebe. *“Násilie môže zničiť moc. Z hlavne pušky vyrastá najúčinnnejší príkaz, ktorého dôsledkom je okamžitá a dokonalá poslušnosť. To, čo z tejto hlavne nemôže nikdy vyrásť, je moc.”*¹⁶ V poslednej časti

¹³ ARENDTOVÁ, H. *O násilí*, Praha, Oikoymenh, 2004, s.28.

¹⁴ Tamtiež, s.13.

¹⁵ Tamtiež, s.29.

¹⁶ Tamtiež, s.40.

tohto citátu sa jasne vymedzuje proti vyššie uvedeným definíciám Mao Ce-tunga a Voltaira, ktorí medzi mocou a silou vidia významnú spojitosť. Arendtová s tým nesúhlasí a považuje tieto dva pojmy za protiklady.

Málokto z politických teoretikov ide v tvrdeniach týkajúcich sa násilia a moci tak ďaleko. Väčšina z nich považuje hrubú silu za jeden z prostriedkov získania moci. Avšak zhodu u väčšiny z nich môžeme nájsť v tom, že sa moc neopiera výlučne o násilie. Už Weber pri definovaní moci a autority podotýka, že *“použitie hrubej sily nie je jedinou, a dokonca ani najzvyčajnejšou metódou administrácie politických organizácií”*¹⁷ Aj keď budeme teda o moci hovoriť ako o schopnosti presadzovať svoju vôľu v sociálnom vzťahu, toto presadzovanie vlastnej vôle nemusí mať nutne formu nátlaku.

Z dôvodu ambivalentnosti pojmu moc by sa mohlo javiť prehľadnejším rozdeliť ho na viaceré časti. Lasswell a Kaplan z tohto dôvodu oddeľujú pojem *moc* od *vplyvu*. Zatiaľ čo moc je podľa nich reálna kontrola pod hrozbou sankcií, vplyv je charakterizovaný ako potenciál obsiahnutý v pozícii jedinca alebo skupiny, a nepotrebuje na svoju realizáciu presvedčanie alebo hrozby.¹⁸

2.1.2 Trojdimenzionálny pohľad na moc

Pojem moci, ako vidíme z vyššie uvedených argumentov, nie je jednoducho definovateľný koncept. Ako píše Robert Dahl vo svojom článku *Concept of Power* z roku 1957, *“väčšina ľudí má intuitívnu predstavu o tom, čo slovo moc predstavuje. Ale vedci do tohto bodu nesformulovali definíciu konceptu moci, ktorá je dostatočne obsiahla na to, aby mohla byť používaná v systematickom štúdiu tohto dôležitého spoločenského fenoménu.”*¹⁹ Dahl patril k teoretikom, ktorí moc definovali ako schopnosť jedinca A presvedčiť jedinca B, aby spravil niečo, pre čo by sa z vlastnej vôle nerozhodol, a teda vo všeobecnej rovine sa jeho definícia zhoduje s Weberovou.²⁰

¹⁷ WEBER, 1978, s.54.

¹⁸ BERENSKOETTER, 2007, s.5.

¹⁹ DAHL, R. The Concept of Power. *Behavioral Science*, 1957, roč. 2, č. 3, s. 201.

²⁰ Tamtiež, s.203.

Za jedno z najkomplexnejších riešení problému definovania moci môžeme považovať dielo britského politológa Stevena Lukesa. Vo svojom diele *Power: A Radical View* z roku 1974 Lukes na ukázkach predchádzajúcich teórií vysvetľuje, s akými problémami sa tieto definície musia potýkať. Následne na základe kombinácie týchto teórií vytvára novú, tzv. teóriu *trojdimenzionálneho pohľadu na moc*.

Jedno-dimenzionálny pohľad je podľa Lukesa ten, ktorý podporoval okrem iných aj Robert Dahl. Tento pohľad pozoruje rozdiel medzi potenciálnou a reálnou mocou - teda medzi tým, že niekto má potenciál nejakým spôsobom rozhodnúť, a tým, že tak naozaj spraví. Tvrdí zároveň, že rozhodujúca je tá reálna moc, keďže moc je v princípe schopnosť rozhodnúť, ako daný konflikt dopadne.²¹

Druhá dimenzia moci, ktorú predstavuje Lukes, je reakcia kritikov Dahlovej definície, menovite Bachracha a Baratza. Tí namietajú, že moc nie je len o rozhodovaní, ako bude konflikt vyriešený. Rovnako dôležitá je podľa nich schopnosť rozhodnúť, ktorý konflikt alebo problém, bude vôbec riešený. Bachrach a Baratz túto schopnosť definujú nasledovne: “(...)jedinec alebo skupina majú moc do takej miery, nakoľko sú schopní - vedome alebo nevedome - vytvoriť alebo posilniť prekážky pre verejné prejednávanie politických konfliktov”²² Zatiaľ čo pri jedno-dimenzionálnom pohľade ide o urobenie rozhodnutia, v druhom prípade hovorí Lukes o moci “rozhodnúť sa neurobiť rozhodnutie”.²³

Trojdimenzionálny pohľad na moc podľa Lukesa zahŕňa okrem moci robiť rozhodnutia a moci zabrániť tomu, aby boli rozhodnutia urobené, ešte jeden aspekt. Ide v ňom prakticky o ideologickú moc, teda moc ovplyvňovať myslenie a preferencie. Lukes na vyššie uvedených pohľadoch kritizuje to, že sa sústreďujú len na jasne vyhrtené konflikty. Moc ale nepotrebuje vojnu na to, aby dokázala svoju existenciu. Naopak, Lukes namieta, moc ovplyvňovať preferencie jedinca alebo skupiny, bez toho, aby si to uvedomovali, je tá najnebezpečnejšia forma moci. “Nie je nakoniec najdokonalejším využitím moci to, že ste schopní presvedčiť ostatných, aby mali také túžby, aké vy chcete - a teda zabezpečiť si ich spoluprácu tým, že ovplyvňujete ich myslenie a túžby?”²⁴

²¹ LUKES, S. *Power: a Radical View*. 2. vyd. New York, Palgrave Macmillan. 2005, s.17.

²² Tamtiež, s.20.

²³ V orig. *decision-making power a non-decision making power*.

²⁴ LUKES, 2005, s.27.

2. 2 Soft power

Doteraz sme hovorili o moci ako o veľmi rozsiahlom sociologickom aj politologickom koncepte. Z definícií, ktoré som načrtla na predchádzajúcich stránkach, je zrejmé, že tento široký pojem nemá jedno vymedzenie, na ktorom sa zhodnú všetci teoretici. Ďalej sa v tejto práci budeme zaoberať konkrétnejšou formou moci, od ktorej by sme teda mohli očakávať presnejšiu definíciu. Avšak aj pri soft power vzniká problém s jej konkrétnym vymedzením.

Ako poslednú teóriu vymedzenia moci som predstavila Lukesov trojdimenzionálny pohľad, ktorý prakticky kombinuje staršie pohľady na moc a pridáva dôležitú poznámku o tzv. *ideologickej moci*. Tá podľa Lukesa predstavuje tretiu dimenziu moci, a práve tej sa budem ďalej venovať.

Berenskoetter o tejto tretej dimenzii píše, že akokoľvek sa vo všeobecnosti uznáva jej význam v politickej teórii, využitie v medzinárodných vzťahoch je zatiaľ na nízkej úrovni.²⁵ Je totiž zložité tento pojem presne uchopiť a dať mu jasný názov, na ktorom by sa akademická obec zhodla. Vyššie som uviedla príklad Lasswella a Kaplana, ktorí hovoria o rozdiel medzi *mocou a vplyvom*. Berenskoetter ďalej poukazuje na diela Harta, ktorý používal frázu *moc bez donucovania*.²⁶

V 90-tych rokoch 20. storočia začal stúpať záujem akademikov o túto tému, a to v tom zmysle, že sa začali objavovať výskumy o vplyve kultúry, jazyka alebo ideológie na medzinárodné vzťahy, aj keď Berenskoetter podotýka, že málokto z nich ich identifikoval ako súčasť moci.²⁷

Termín soft power v tejto tematike začal používať Joseph S. Nye, ktorý ho definoval pomerne konkrétne. Vo svojom diele *Soft Power: The Means to Success in World Politics* z roku 2004 píše: “Čo teda znamená soft power? Je to schopnosť dostať to, čo chcete, prostredníctvom príťažlivosti a nie prostredníctvom donucovania alebo úplatkov. Soft power

²⁵ BERENSKOETTER, 2007, s.11.

²⁶ V orig. *non-coercive power*. Tamtiež, s.11.

²⁷ Tamtiež, s.11.

vzniká z príťažlivosti kultúry, politických ideálov a postupov danej krajiny. Ak sa naše politické stratégie zdajú v očiach druhých legitímnymi, úroveň našej soft power sa zvyšuje.”²⁸

Zatiaľ čo hard power sa týka väčšinou armády a ekonomickej sily štátu²⁹, soft power teda využíva kultúru, ideológiu, atď. na vytvorenie určitého obrazu o tomto štáte, a týmto spôsobom pomáha v dosiahnutí jeho cieľov. Namiesto toho, aby jeden štát nútil tie ostatné k spolupráci, prezentuje sa tak, aby sa spolupráca s ním zdala lákavá a výhodná.

V neskoršej eseji Nye píše, že jeho pojednávanie o soft power malo skôr deskriptívny než normatívny charakter.³⁰ Pôvodne teda popisoval javy, ktoré boli v spoločnosti prítomné oddávna. Koniec koncov aj v tejto práci sme sa pri úvodných definíciách moci stretli s podobným zmýšľaním, aj keď mu nebola venovaná taká pozornosť. Napríklad môžeme spomenúť vyššie uvedenú Weberovu definíciu *authority*, ktorej legitimita sa môže podľa Webera zakladať na racionálnej kalkulácii výhod a nevýhod, na zvyku alebo na *individuálnej príťažlivosti*.

Nye si je teda vedomý toho, že nevytvára nový koncept, ale opisuje jav, ktorý v spoločnosti a v politike existuje. Jeho význam sa ale mení a v súčasnosti má využitie soft power potenciál byť jednoduchším, než bolo v minulosti. Na dôvod poukazuje aj Janice Bialley Mattern vo svojej eseji *Why soft power isn't so soft*. Pre efektívne využitie soft power je totiž rozhodujúca správna sebaaprezentácia, a teda šírenie informácií.³¹ V 21. storočí sa aj vplyvom sociálnych sietí stalo šírenie informácií skutočne lacnou a pomerne jednoduchou záležitosťou. Spôsobmi, akými tento potenciál využíva japonská diplomacia, sa budem viac venovať v empirickej časti tejto práce.

Vymedzenie soft power, ktoré priniesol Nye, sa pochopiteľne neobišlo bez kritiky. Najzákladnejším problémom, ktorý kritici zmieňujú, je presnejšia definícia toho, čo znamená v tomto kontexte *príťažlivosť*.

²⁸ NYE, J.S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, PublicAffairs, 2004. s.10.

²⁹ Podľa Nyeho soft power nie je obmedzená na štáty, ale hovorí aj o soft power firiem a ďalších mimovládnych organizácií. Pre potreby tejto práce sa ale budem sústreďovať na tie časti jeho výskumu, ktoré sa týkajú priamo snáh vlády o zvýšenie soft power krajiny.

³⁰ NYE, J. S. *Notes for a soft-power research agenda*. In BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J (ed.) *Power in World Politics*, New York, Routledge, 2007 s.164.

³¹ MATTERN, J.B. *Why “soft power” isn't so soft: representational force and attraction in world politics*. In BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J (ed.) *Power in World Politics*, New York, Routledge, 2007. s.101.

2. 2. 1 Kritika teórie soft power

Matternová sa vo vyššie zmienenej eseji *Why soft power isn't so soft* vo veľkej miere venuje práve kritike Nyeho nedostačujúcim definíciám. Ak Nye tvrdí, že *“Soft power vzniká z príťažlivosti kultúry, politických ideálov a postupov danej krajiny”*, v čom presne tá príťažlivosť spočíva? A ako ju dosiahnuť?

Podľa definície Matternovej je príťažlivosť *“sociolinguisticky konštruovaná realita o tom, že určitá myšlienka je atraktívna”*³². Nezáleží tu teda na objektívnej realite, alebo na podstate tej veci, ktorú chceme prezentovať ako atraktívnu. Podstatou soft power je schopnosť *prezentovať* veci ako atraktívne.

Nye vo svojej práci rovnako ako Matternová naznačuje, že príťažlivosť, o ktorej hovorí, je do veľkej miery sociálnym konštruktom. Zároveň ale zmieňuje príťažlivosť aj ako prirodzený a objektívny zážitok, ktorý dáva do súvisu s veľmi všeobecnými hodnotami, ako je demokracia alebo mier. Matternová tieto tvrdenia kritizuje a považuje ich za ontologicky protichodné.³³

Proti tejto kritike by sme ale naopak mohli namietat': neexistujú snád niektoré koncepty a hodnoty, ktoré by sme skutočne mohli považovať za prirodzene príťažlivé? Ak si vezmeme za príklad pojem mier, ktorý Nye v tejto časti používa, pravdepodobne by sme ťažko hľadali tých, ktorý by takýto všeobecný pojem označili za neatraktívny. Demokraciu, na druhej strane, môžeme považovať za prevládajúcu myšlienku v súčasnosti. Neznamená to však, že tomu tak bolo vždy a ani to, že bude atraktívna pre každého bez výnimky, podotýka Nye.³⁴ Presadzuje teda myšlienku, že soft power je závislá aj na istých všeobecne atraktívnych hodnotách, a zároveň je nemenej závislá na našej schopnosti reprezentácie.

Matternová ide vo svojej kritike ešte ďalej a tvrdí, že soft power v skutočnosti nie je tak *soft*, ako píše Nye. Presviedčanie o príťažlivosti, ktoré je základom soft power, je totiž podľa nej to isté, ako donucovanie - ale namiesto hrozby sankcií alebo fyzickej sily tu ide o sociolinguistickú manipuláciu a ovplyvňovanie reality, čo je koniec koncov pre Matternovú taktiež násilné. Akokoľvek býva soft power vyzdvihoaná ako etická forma moci, keďže

³² MATTERN, 2007, s.98.

³³ Tamtiež, s.103.

³⁴ NYE, 2007, s.163.

nepoužíva násilie, Matternová túto etickosť spochybňuje.³⁵ Nye vo svojej odpovedi na túto kritiku píše, že jeho opis soft power skutočne nemá za cieľ vyzdvihnúť túto formu moci ako etickejšiu, záleží predsa na kontexte a spôsobe, akým je moc použitá. *“Ak by som vás chcel okradnúť o peniaze, môžem sa Vám vyhrážať so zbraňou, alebo vás môžem zapliesť do nejakej formy podvodu, do ktorého by ste investovali. Taktiež vás môžem presvedčiť o tom, že som guru, ktorému by ste mali dať svoje peniaze a že zachránim svet. Ten tretí spôsob spočíva v príťažlivosti alebo v soft power, ale výsledok - podvod a krádež - ostáva rovnaký.”*³⁶ Využitie soft power môže zabrániť vojenským konfliktom, ale môže slúžiť aj ako propaganda, a ako podotýka Nye v rovnakej eseji, Hitler či Stalin taktiež veľmi dobre chápali efektivitu soft power.³⁷

Zo základnej definície soft power sme sa dozvedeli, že sa môže zakladať na atraktivite kultúry, politických ideí alebo postupov. Práve na kultúru je v diskusii o soft power dávany veľký dôraz a často spochybňovaná je miera, do akej môže kultúra mať vplyv na medzinárodné vzťahy.

Niall Ferguson vo svojom článku *Think Again: Power* z roku 2003 opisuje soft power ako *“predstavu, že netradičné vplyvy ako kultúrne alebo komerčné produkty môžu mať vplyv na medzinárodné vzťahy”* a označuje soft power za *“príliš mäkkú”*³⁸ Ale takéto tvrdenie znamená redukovanie soft power len na úspechy pop-kultúry v zahraničí.

Je faktom, že nie je možné jasne určiť, že úspech kultúry krajiny v zahraničí bude mať zásadny vplyv na diplomatické vzťahy. Nakoniec, aj Nye sa tomuto venuje, keď píše: *“Severokórejský diktátor Kim Jong údajne veľmi obľubuje pizzu a americké seriály, ale nemá to predsa vplyv na jeho jadrový program. (...) a popularita Pokémon hier nezaručuje Japonsku dosiahnutie jeho cieľov v zahraničí.”*³⁹

Efektívne využitie akejkoľvek formy moci ale závisí na kontexte. Vzťah medzi kultúrou a mocou by nemal byť ignorovaný alebo označovaný za nepodstatný, no zároveň by sa nemalo

³⁵ MATTERN, 2007, s.100.

³⁶ NYE, 2007, s.169.

³⁷ Tamtiež, s.169.

³⁸ FERGUSON, N. *Think Again: Power. Foreign Policy*, [online] 3.11.2009 [cit. 26.6.2019]

<https://foreignpolicy.com/2009/11/03/think-again-power/>

³⁹ NYE, 2004, s.12.

očakávať ani to, že propagácia kultúry môže byť jedinou formou diplomacie. Nye píše vo svojej eseji z roku 2007: *“Politické postupy môžu negovať efekt kultúrnych zdrojov v produkcii soft power.”*⁴⁰

Zvyšovaním popularity kultúry krajiny A v krajine B by sa teoreticky zároveň v krajine B mala zvyšovať aj miera chápania a akceptovania hodnôt krajiny A. Tieto snahy ale neprebiehajú vo vákuu, a ak paralelne s nimi prebieha (či už zámerne alebo nie) iná činnosť, ktorá znižuje dôveru krajiny B v krajinu A, môžu sa vzťahy týchto krajín naopak zhoršovať. Konkrétne príklady týchto protikladov môžeme vidieť napríklad na vzťahoch Japonska a Južnej Kórei a bližšie ich predstavím v praktickej časti práce.

⁴⁰ NYE, 2004, s.165.

2.3 Zdroje soft power

2.3.1 Kultúra

Kultúra, ako som už načrtla v predchádzajúcich častiach, je podľa Nyeho jedným z troch hlavných zdrojov soft power. V jeho definícii je kultúra “súborom hodnôt a zvykov ktoré vytvárajú špecifický význam pre spoločnosť”⁴¹. Nye dáva vo svojej práci veľký dôraz na spôsob, akým dokáže americká kultúra - menovite hollywoodske filmy a hudba - získať popularitu po celom svete a prostredníctvom týchto médií šíriť americké hodnoty.⁴²

Pre atraktivitu kultúry, o ktorej som hovorila v 2. kapitole, je dôležitá zrozumiteľnosť. Na porozumenie high culture krajiny je často podstatný kontext, či už linguistický alebo spoločenský, bez ktorého sa kultúra môže javiť neprístupná cudziemu publiku. Z tohto dôvodu je to často pop-kultúra, ktorá dokáže efektívnejšie upútať pozornosť medzinárodného publika.⁴³

Na druhej strane ale pop-kultúra v demokratických štátoch nepodlieha kontrole vlády, takže ju nemôžeme považovať za vládou vytvorený zdroj soft power. Jej popularita je často náhodná, a až keď si diplomacia jej potenciál uvedomí, môže byť začlenená do oficiálnych diplomatických snáh štátu.

Vráťme sa ešte raz k zmienenej zrozumiteľnosti. Keďže kultúra ako súbor hodnôt a praktík je špecifická pre konkrétnu spoločnosť (prípadne obdobie), logicky z toho vyplýva fakt, že v cudzom prostredí sa kultúra často môže stretnúť s nepochopením. Kvôli tomuto faktoru je popularita kultúry krajiny vyššia často v spoločnosti, ktorá je založená na podobných hodnotách a ktorá má teda pre ňu väčšie porozumenie.⁴⁴ Ako už bolo uvedené vyššie, či už sa venujeme soft alebo hard power, pri analýze moci záleží vždy na kontexte.

⁴¹ NYE, 2004, s.11.

⁴² Tamtiež, s. 13.

⁴³ ZHANG, Y. China goes global, *Soft power report 2018*, [online] 2018 [cit. 26.6.2019] <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The-Soft-Power-30-Report-2018.pdf> s.71

⁴⁴ NYE, 2004, s.16.

2. 3. 2 Politické ideály a stratégie

Ďalší zdroj soft power, ktorý Nye vo svojom diele identifikuje, sú politické ideály a stratégie štátu. Politické kroky učené vládou, ktoré sa zdajú v očiach iných správny, majú taktiež v jeho očiach potenciálnym zdrojom soft power.⁴⁵

Rovnako ako pri kultúre tento potenciál závisí od kontextu. Nye používa ako príklad USA: existencia trestu smrti v americkom práve a naopak absencia prísnejších zákonov ošetrovujúcich držanie zbraní civilistami je v očiach Európanov negatívnym faktorom. Podobný vzťah môžeme podľa neho nájsť medzi zahraničnou politikou štátu a soft power: Iracká vojna v roku 2003 mala výrazne negatívny vplyv na atraktivitu americkej politiky v medzinárodných prieskumoch.⁴⁶

⁴⁵ NYE, 2004, s.13.

⁴⁶ Tamtiež, s.14.

2.4 Meranie soft power

V empirickej časti svojej práce sa budem ďalej venovať problematike soft power, ale od teoretických konceptov chcem prejsť k analýze toho, ako soft power funguje v japonskej diplomacii. Okrem vymedzenia definície soft power je na to potrebná ešte úvaha o tom, ako a či vôbec je možné úroveň soft power hodnotiť či zmerať.

Je pochopiteľné, že pri analýze soft power nebude možné dopracovať sa k presným kvantitatívnym výsledkom, alebo vytvoriť nejaký rebríček najmocnejších krajín. Môžeme sa ale pokúsiť pozrieť sa bližšie na kroky, ktoré daná krajina podniká v diplomacii s cieľom zatriktívniť svoju kultúru a vytvoriť svoju “značku” - tzv. *nation branding*. Zároveň môžeme sledovať, akým spôsobom sa vyvíjajú diplomatické vzťahy tejto krajiny a ako, resp. či vôbec jej soft power pomáha riešiť potenciálne medzinárodné konflikty či napätie.

Významný prínos pre problematiku analýzy soft power má v súčasnosti výskum nazvaný *Soft Power 30 Index*. Tento prieskum je realizovaný skupinou špecialistov na diplomaciu pod vedením Jonathana McCloryho každoročne od roku 2015 a je do dnešného dňa najdetailnejším dostupným rozborom soft power v praxi.

Realizáciu tohto výskumu založili experti pod McCloryho vedením na troch základných pilieroch soft power, ako ich definoval Nye. Sú to kultúra, politické hodnoty a stratégie a od týchto základných súčastí sa ďalej odvíjajú konkrétne faktory. Výskum Soft Power 30 Index pristupuje k problematike z hľadiska objektívnych a subjektívnych faktorov.⁴⁷

Ako som už zmienila vyššie, úroveň soft power samozrejme nie je možné presne vypočítať a vyčíslieť. Ani tento rebríček teda nemôže podať naozaj objektívny zoznam tridsiatich najmocnejších krajín. Považujem však sa veľmi efektívne, akým spôsobom *Soft power index* zaraďuje do výskumu rovnako analýzu samotných zdrojov ako aj ich využitie.

Faktom ostáva aj to, že vplyv kultúry danej krajiny na jej imidž v zahraničí nemusí byť výhradne plánovaný zo strany vlády. Sú prípady, kedy ide skôr o náhodnú súhru okolností, ako

⁴⁷ Objektívne dáta sledujú napríklad ročný počet turistov v krajine, počty zahraničných študentov, úroveň inovácií, atď. Pri subjektívnych faktoroch ide o dáta zozbierané od 11 000 respondentov zo všetkých regiónov sveta, ktorí sa vyjadrujú k príťažlivosti danej krajiny. MCCLORY, J. *Building a Framework*, Soft Power 30 Report 2015, [online] 2015 [cit. 26.6.2019] https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The_Soft_Power_30_Report_2015-1.pdf s.21.

bola napríklad pôvodne aj popularita japonských animovaných seriálov v iných ázijských krajinách.⁴⁸ Tvarovanie medzikultúrnych vzťahov zo strany vlády - kultúrna diplomacia - začína vtedy, keď si politici tento potenciál uvedomia, a využijú ho v prospech záujmov svojej krajiny.

V roku 2015, kedy bol rebríček *Soft Power Index 30* vyhotovený prvýkrát, sa Japonsko umiestnilo na 8. priečke. Odvtedy každý rok o jedno miesto postúpilo, a v roku 2018 bolo po prieskume spomínaných objektívnych aj subjektívnych faktorov zaradené na 5. priečku zoznamu. Okrem Japonska sa na prvých piatich priečkach nachádzajú Veľká Británia, Francúzsko, Nemecko a Spojené štáty americké. Zároveň, keď porovnáme dáta zo všetkých štyroch rokov, Japonsko je jediná krajina v prvej desiatke rebríčka, ktorej úroveň soft power kontinuálne stúpa a zároveň jediná ázijská krajina v prvej desiatke.⁴⁹

Japonská soft power nefiguruje len v tomto prieskume, no je neoddeliteľnou témou pri akejkoľvek debate odborníkov o tomto fenoméne.

Vyzdvihoaná býva hlavne schopnosť využiť popkultúru na propagovanie záujmov krajiny a schopnosť priblížiť sa prostredníctvom tejto popkultúry aj krajinám, s ktorými si Japonsko potrebuje zlepšiť vzťahy (Južná Kórea, Čína). Zároveň si japonská vláda tento potenciál svojej soft power zjavne uvedomuje a, ako budem písať v ďalších kapitolách, venuje podpore kultúrnej diplomacie nemalé finančné prostriedky.

V druhej časti tejto práce sa pokúsím na základe konkrétnych príkladov zhodnotiť, ako japonská diplomacia využíva stratégie soft power, v ktorých oblastiach sú jej silné stránky, a naopak, ktoré problémy sa týmito stratégiami nedaria riešiť.

⁴⁸ COONEY, K. *Japan's Foreign Policy Since 1945*, New York, M.E. Sharpe, 2006. s.144.

⁴⁹ MCCLORY, 2015, s.45.

3. EMPIRICKÁ ČASŤ

3.1 Prechod japonskej povojnovej diplomacie k soft power

Počas druhej svetovej vojny sústred'ovala japonská imperialistická vláda všetky svoje prostriedky do *hard power* krajiny, teda najmä do armády a vojenskej expanzie. Kapituláciou v roku 1945 sa situácia pre Japonsko dramaticky zmenila. Armáda - najdôležitejší nástroj japonskej politiky od tridsiatych rokov - mu bol odobraný, a rovnako na niekoľko rokov Japonsko stratilo svoju suverenitu.

Do roku 1952 bolo Japonsko okupované Spojenými štátmi americkými a keďže nebolo nezávislou krajinou, japonská diplomacia v tomto období neexistovala.⁵⁰ Napriek tomu, ak chceme bližšie porozumieť prechodu japonskej diplomacie od *hard policy* k *soft power* a taktiež aj spoločenskej zmene vnútri krajiny, je nutné začať práve týmto obdobím.

Tógó Kazuhiko vo svojom diele *Japan's Foreign Policy: Quest for Proactive Policy* analyzuje povojnovú situáciu v krajine a aký vplyv mala kapitulácia na mentalitu. *“Namiesto toho, aby začali s vážnou reflexiou minulosti, prípadne so smútením za koncom éry, boli pohltení akousi prázdnotou, z ktorej sa postupne dostávali, naplnení istými intuitívnymi pocitmi, ktoré vytvárali ich nové hodnoty. Či už to bolo správne alebo nie, toto je realita s ktorou Japonsko vkročilo do povojnovej éry.”*⁵¹ Ďalej vysvetľuje, že Japonsko sa s prehrou v druhej svetovej vojne vyrovnávalo tak, že celú svoju energiu vložilo do revitalizácie krajiny. Za základ tohto nového začiatku označuje Tógó tri kľúčové koncepty: demokraciu, pacifizmus a symbolickú rolu cisára. Práve na ideáloch demokracie a pacifizmu Japonci sformovali cestu, po ktorej kráčali ďalej.⁵²

Tento fakt je zrejmý aj z japonskej ústavy vydanéj v roku 1947, teda v dobe americkej okupácie. Pravdepodobne najčastejšie skloňovaná časť tejto ústavy, 9. článok, týkajúci sa zrieknutia sa práva viesť vojny a držania armády, stavia práve na pacifizme ako cielei povojnového Japonska. A aj keď sa historici celkom nezhodnú na tom, aký presne motív mali autori tohto článku, a dokonca ani na tom, či je 9. článok ústavy americký alebo japonský

⁵⁰ DOWER, J.W. *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II*, W. W. Norton and Company/ The New Press. 1999. s.23.

⁵¹ TOGO, K. *Japan's Foreign Policy, 1945-2003*, 2. vyd. Leiden, Koninklijke Brill. 2010. s.32.

⁵² Tamtiež, s.33.

vynález, je očividné, že existencia tohto článku má veľký vplyv na rozhodnutia japonskej vlády v nasledujúcich obdobiach.⁵³

V období, kedy japonská ústava nadobudla platnosť, však Japonsko nebolo nezávislým štátom, keďže až do roku 1952 podliehali americkej okupačnej správe. Druhý dokument, ktorý v zásadnej miere ovplyvnil charakter, aký bude mať Japonsko ako aktér globálnej politiky po skončení okupácie, bola bezpečnostná zmluva s USA podpísaná v San Franciscu v roku 1951.⁵⁴ V tejto bezpečnostnej zmluve bol upevnený vzťah s rozhodujúcim spojencom Japonska a zároveň aj definovaná pozícia Japonska vo svete na najbližších päťdesiat rokov počas Studenej vojny.

Čoraz zreteľnejšia polarizácia globálnej politiky na prelome štyridsiatych a päťdesiatych rokov 20. storočia mala veľký vplyv na to, ako americká okupácia Japonska prebiehala. Keďže USA bolo konfliktom finančné vyčerpané a čoraz viac si uvedomovalo dôležitosť ekonomicky silného partnera vo východnej Ázii, spravili všetko, čo mohli pre to, aby sa Japonsko čo najskôr postavilo na vlastné nohy, a to ideálne s čo najlepším predpokladom pre hospodársky rast. Americká okupačná správa sa najprv sústredila na pozemkové a hospodárske reformy, a následne, pri čoraz očividnejšej eskalácii rozdeľovania regiónu na prosovietsky a proamerický⁵⁵ sa od reforiem presunula k efektívnej rekonštrukcii japonskej politickej a ekonomickej nezávislosti, a postupne vytvorila podmienky pre vyhotovenie mierovej zmluvy s Japonskom.⁵⁶

Bezpečnostná zmluva z roku 1952 s USA zabezpečovala Američanom, že na japonských územiach (konkrétne na Okinawe) môžu mať svoje vojenské základne, a zároveň aj to, že toto privilégium Japonsko nebude poskytovať ďalším krajinám. Premiér Jošida Šigeru, ktorý túto zmluvu za japonskú stranu podpisoval, trval však na ďalšej podstatnej časti zmluvy, a síce na prísľube americkej vojenskej ochrany v prípade, že by Japonsku hrozilo nebezpečenstvo. Jeho argumentom bol práve vyššie zmienený 9. článok japonskej ústavy, ktorý štátu zakazuje disponovať armádou. Väčšiu rolu než túžba po pacifizme ale pravdepodobne v tomto prípade

⁵³ COONEY, 2006, s.37.

⁵⁴ Bezpečnostná zmluva medzi USA a Japonskom (日本とアメリカ合衆国との間の安全保障条約) bola podpísaná 8.9.1951 a v platnosť vošla 28.4.1952. USA v nej prísľubilo Japonsku vojenskú obranu a Japonsko povolilo americké vojenské základne na svojom území.

⁵⁵ V auguste roku 1948 bola Kórea rozdelená na prosovietsku Severnú Kóreu a proamerickú Južnú, v tom istom roku vyhrala komunistická strana voľby v Číne.

⁵⁶ LABUS, D. *Japonsko*, 2. vyd. Praha, Libri, 2017, s.147.

mali ekonomické záujmy, a ako sa neskôr ukázalo, podiel na japonskom úspešnom hospodárskom raste mal aj fakt, že nemuselo svoje financie venovať na vlastnú obranu, a namiesto toho sa stačilo spoľahnúť na ochranu zo strany Spojených štátov amerických.⁵⁷

Existovali aj ďalšie významné faktory, ako napríklad vstup Japonska na medzinárodný trh, početné zákazky zo strany USA, ktorá potrebovala materiálnu pomoc v Studenej vojne, dobre fungujúce japonské inštitúcie a efektívne zasahovanie vlády do hospodárstva, a v neposlednom rade aj vôľa k spolupráci medzi japonskými firmami.⁵⁸ Tento stabilný pacifistický systém, do ktorého sa Japonsko po vojne dostalo, mal za následok vysoký hospodársky rast, ktorý *the Economist* v roku 1962 prvýkrát označil za japonský “ekonomický zázrak”.⁵⁹ Akokoľvek situáciu skomplikovali ropné krízy v sedemdesiatych rokoch, Japonsko ich bolo schopné ustať a hospodársky stabilne rásť naďalej a v roku 1987 sa Japonsko stalo najbohatšou krajinou sveta.⁶⁰

Reischauer vo svojich *Dejinách Japonska* charakterizuje zahraničnú politiku povojnového premiéra Jošidu ako pasívnu, s hlavným cieľom vyhnúť sa akýmkoľvek vojenským konfliktom.⁶¹ Takáto nenápadná diplomacia pokračovala nasledujúce desaťročia, zatiaľ čo sa Japonsko z vojenského agresora postupne stávalo ekonomickou veľmocou, no nedôvera jeho najbližších susedov aj ďalších krajín v japonské úmysly pretrvávala.

Na jednej strane existoval silný obdiv, ako efektívne sa Japonsko ekonomicky vyšplhalo na vrchol, a túžba v mnohých štátoch tieto úspechy napodobniť. Ezra Vogel v roku 1970 vydal svoju knihu *Japan as Number One (Japonsko ako číslo jedna)* s podtitulom *Lessons for America (Lekcie pre Ameriku)*. Táto publikácia bola len jedna z mnohých pokusov amerických politológov a ekonómov o pochopenie japonského ekonomického zázraku a aplikáciu jednotlivých krokov do vlastného hospodárstva. Rovnako aj ázijské krajiny obracali svoje pohľady k Japonsku pri riešení svojich ekonomických problémov. Ako príklad sa pozrime na Singapur, ktorý utrpel veľké straty v dôsledku prvej ropnej krízy. V roku 1978 začal premiér Lee Kuan Yew s kampaňou nazvanou “Learn from Japan” (*Učte sa od Japonska*), ktorá mala podporu nielen tohto premiéra, ale aj jeho nástupcu. Cieľom tejto kampane bola propagácia

⁵⁷ LABUS, 2017, s. 153.

⁵⁸ Tamtiež, s. 159.

⁵⁹ Tamtiež, s. 157.

⁶⁰ DRIFTE, R. *Japan's Foreign Policy in the 1990s: From Economic Superpower to What Power?* New York, St. Martin's Press, 1996, s.30.

⁶¹ REISCHAUER, E. O., CRAIG, A. M. *Dějiny Japonska*, 2. vyd., Praha, Lidové noviny, 2012, s.278.

“japonských hodnôt”, ktoré boli touto kampaňou identifikované ako lojalita k práci, usilovnosť a schopnosť obety.⁶² Podobným smerom šla aj Malajzia, kde mala kampaň začatá v roku 1981 názov Look East (*Hľad'te na Východ*), ktorý evokoval nielen projaponský, ale aj do istej miery protizápadný podtón.⁶³

Na druhej strane však silneli aj hlasy kritizujúce Japonsko, a to aj zo strany Spojených štátov amerických, ktorým sa nepáčilo, akým spôsobom Japonsko zneužíva medzinárodný trh. V tomto období svoj trh chránilo pred importom tovaru. Naopak exportom do USA Japonsko konkurovalo americkým výrobcom, čo sa stretlo s kritikou v USA aj ďalších krajinách. Tie začalo požadovať, aby Japonsko otvorilo svoj trh a obmedzilo export. Požiadavky nakoniec Japonsko zobralo do úvahy a aspoň čiastočne im vyhovel.⁶⁴

Ďalšia výzva pre japonskú zahraničnú politiku prišla v roku 1990 s vojnou v Perzskom zálive. Od Japonska ako od ekonomickej veľmoci, ktorá navyše importovala 90% svojej ropy z Blízkeho východu, bolo očakávaná okamžitá spolupráca, týkajúca sa financií a rovnako aj armády.⁶⁵ V otázkach finančnej podpory Japonsko nezanechalo na ostatné štáty dobrý dojem, keď najprv prispelo len 400 miliónmi USD, a až neskôr túto čiastku zvýšili, nakoniec až na 13 miliárd. O to väčší problém robila otázka poskytnutia armády, kde sa pochopiteľne narazilo na 9. článok ústavy, no aj ostrého nesúhlasu domácej vlády aj verejnosti.⁶⁶

Imidž Japonska v zahraničí sa teda za desaťročia zmenil z vojnového agresora na ekonomickú veľmoc, ktorá sa na riešení medzinárodných problémov odmieta podieľať, ale z medzinárodného trhu profituje. Okrem toho je nutné k negatívnemu pohľadu na Japonsko pridať aj nedôveru zo strany ich najbližších susedov, Kórey a Číny, ktoré pramenili hlavne z nevyriešených sporov druhej svetovej vojny. Tieto pohľady na Japonsko zo strany jeho medzinárodných partnerov boli často protichodné, napríklad v otázkach armády. Zatiaľ čo USA a ďalšie západné štáty pri vypuknutí vojny v Perzskom zálive očakávali od japonskej vlády pomoc aj vo forme nasadenia jednotiek sebaobrany, štáty v Ázii, ktoré si dobre pamätali

⁶² THANG, L. L., GAN, S. K. Deconstructing “Japanization”: Reflections from the “Learn from Japan” Campaign in Singapore, *New Zealand Journal of Asian Studies*, [online] roč. 5, č. 1, 2003 [cit. 20.6.2019] http://nzasia.org.nz/downloads/NZJAS-June03/5.1_6.pdf s.92.

⁶³ DRIFTE, 1996, s.122.

⁶⁴ LABUS, 2017, s.171.

⁶⁵ COONEY, 2006, s.39.

⁶⁶ Tamtiež, s.40.

vojenskú agresiu zo strany Japonska v druhej svetovej vojne, neboli touto možnosťou nadšené.⁶⁷

Akokoľvek bola japonská nenápadná zahraničná politika pre krajinu v období koncentrácie na hospodársky rast v mnohom výhodná, v sedemdesiatych a osemdesiatych rokoch už bolo zrejmé, že pre Japonsko bude potrebné viac sa venovať diplomacii a posilniť vzťahy so svojimi spojencami. Premiér Nakasone⁶⁸ bol jedným z významných propagátorov internacionalizácie, ktorá bola podľa neho nutná pre ďalší posun krajiny a v jeho prejavoch často figurovali slová *kokusaika* (internationalizácia) a rola Japonska ako *kokusai kokka* (medzinárodný štát). V prejave v parlamente v roku 1986 Nakasone hovorí:

*“V priebehu dejín od druhej svetovej vojny bolo najväčšou zmenou pre našu krajinu práve to, akým spôsobom sa premenilo naše medzinárodné postavenie. Aby sa Japonsko stalo v pravom zmysle silným členom medzinárodnej spoločnosti, je nutné vážne prehodnotiť našu doterajšiu pozíciu jednostranného využívania výhod svetového mieru a prosperity, prijať vlastný diel zodpovednosti a aktívne do tejto medzinárodnej komunity prispievať.”*⁶⁹

Táto zmena v pohľade na rolu Japonska vo svete znamenala aj posun k proaktívnejšej diplomacii. V tej bolo potrebné efektívne využiť dostupné nástroje, jednou z ktorých bola aj kultúrna diplomacia. V predchádzajúcej kapitole sme na základe Nyeho definície vymedzili pojem *soft power* ako schopnosť dosiahnutia cieľov prostredníctvom príťažlivosti, bez potreby donucovania alebo úplatkov.⁷⁰ Vývoj zahraničných vzťahov v druhej polovici 20. storočia vytvoril pre Japonsko potrebu práve takéto jemnejšie diplomatické nástroje využiť.

Záujem o kultúrnu diplomaciu zo strany japonskej vlády vzrástol najmä v sedemdesiatych rokoch a, ako píše Cooney, spočiatku bola vnímaná ako istý spôsob uhasenia problémov a nedorozumení v medzinárodných vzťahoch.⁷¹ V rámci ministerstva zahraničných vecí bolo vytvorené špeciálne oddelenie venujúce sa kultúrnym záležitostiam a to v roku 1972 iniciovalo založenie Japan Foundation (v jap. 国際交流基金, *Kokusai kórijú kikin*). Význam, aký vláda videla v činnosti tejto organizácie, je možné sledovať aj prostredníctvom finančných

⁶⁷ COONEY, 2006, s.43.

⁶⁸ Nakasone Jasuhiro (中曾根康弘, 1918 -), premiérom od 1982 do 1987.

⁶⁹ Kokkai ni okeru naikaku sóridaidžin ojobi gaimudaidžin no enzecu, *Ministerstvo zahraničných vecí*, [online] 1986, [cit. 26.6.2019] <https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/1987/s62-shiryou-101.htm>

⁷⁰ NYE, 2004, s.10.

⁷¹ COONEY, 2006, s.146.

čiasok, ktorými prispievalo ministerstvo na jej chod. Zatiaľ čo spočiatku ich činnosti to bolo 5 miliárd jenov ročne, v roku 1995 sa táto čiastka vyšplhala už na viac než 100 miliárd.⁷²

Prechod ku koncentrácii na soft power umožnil Japonsku začať aktívnejšie ovplyvňovať obraz, aký má vo svete. Na ďalších stránkach sa budem snažiť identifikovať, aké hlavné zdroje soft power Japonsko využíva.

⁷² DRIFTE, 1996, s.145.

3.2 Zdroje japonskej soft power

V teoretickej časti tejto práce som uviedla kultúru a politické hodnoty a stratégie (vo vnútornej aj zahraničnej politike) ako hlavné zdroje soft power podľa definície Josepha Nyeho. V tejto časti sa pozriem na to, ako týmto zdrojom môžeme rozumieť v prípade Japonska.

3.2.1 Kultúra

Ako som zmienila pri špecifikácii role kultúry v soft power, častým javom býva, že propagácia pop-kultúry v zahraničí je jednoduchšia ako propagácia tradičnej kultúry. Dôvodom je okrem iného aj nižšia náväznosť na sociolingvistický kontext konkrétnej krajiny. Stratégie japonskej kultúrnej diplomacie do tohto vzorca pomerne úspešne zapadajú. V roku 2002 vydal Douglas McGray článok v *Foreign Policy* s názvom *Japan's Gross National Cool*, v ktorom opisuje, ako sa Japonsko pod vplyvom úspechu svojej populárnej hudby, animovaných seriálov, kuchyne a elektroniky stalo *kultúrnou veľmocou*.

*“Japonsko znovu objavuje to, čo znamená byť veľmocou. Namiesto toho, aby pod vplyvom svojich ekonomických či politických zlyhaní padol, japonský globálny vplyv potichu rastie. Od pop-music až po elektroniku, od architektúry po módu, od animácie po gastronómiu, Japonsko sa dnes podobá na kultúrnu veľmoc viac než v 80-tych rokoch 20. storočia, kedy bolo ekonomickou veľmocou.”*⁷³ McGray vo svojom článku vyzdvihoval potenciál, aký má japonská kultúra v otázke soft power krajiny. Anime, manga či J-pop sa mu zdalo pre mladých ľudí z celého sveta podobne atraktívne ako hollywoodske filmy a americká pop-music. Avšak vláda podľa McGraya tento potenciál nevyužívala v prospech svojej soft power do takej miery, ako by mohla. V závere článku dodáva: *“Japonsko už v tomto momente oplýva veľkým potenciálom soft power. A s kultúrnym dosahom, ktorý ako veľmoc dnes má, je ťažké si predstaviť, že by sa Japonsko uspokojilo so svojim súčasným stavom, teda so samotným médiom, ale bez posolstva.”*⁷⁴

Tento článok pomohol japonskej vláde uvedomiť si potenciál pop-kultúry v oblasti soft power. Najmä Ministerstvo zahraničných vecí a Ministerstvo financií sa začali čoraz viac

⁷³ MCGRAY, D. Japan's Gross National Cool, *Foreign Policy*, [online] č. 130, 2002, s. 44-54 [cit. 20.6.2019] <https://www.jstor.org/stable/3183487?origin=JSTOR-pdf>, s.46.

⁷⁴ Tamtiež, s.54.

venovať propagácii pop-kultúry a približne od roku 2005 vo väčšej miere začali pri projektoch používať slogan “Cool Japan”.⁷⁵

Minister zahraničných vecí Asó Taró⁷⁶ vo svojom prejave v roku 2006 zosumarizoval smer, akým sa bude ďalej uberať japonská kultúrna diplomacia, nasledovne: “*Keď počujú slovo Japonsko, mnohým ľuďom okamžite naskočí pozitívny obraz - hrejivý, atraktívny, alebo “cool”. Z dlhodobého hľadiska, čím viac takýchto pozitívnych súvislostí ľuďom napadne, tým jednoduchšie bude z dlhodošej perspektívy pre Japonsko presadiť svoje myšlienky.*”⁷⁷ Ďalej pokračuje o zdrojoch zmienených pozitívnych obrazov o Japonsku, keď hovorí: “... máme veľké šťastie, že okrem divadla nó a bunraku, čajového obradu a ikebany, sa Japonsko môže chváliť mnohými ďalšími, novšími formami kultúry, ktoré sú vysoko atraktívne. Za takéto formy môžeme označiť pop-kultúru, okrem iného anime, hudbu a módu, a Ministerstvo zahraničných vecí robí všetko pre to, aby sme tieto formy takpovediac “predali”.⁷⁸

Na ukážku toho, ako vážne to Ministerstvo zahraničných vecí myslelo, stačí spomenúť rok 2008, kedy vtedajší minister Komura vymenoval Doraemona (pôvodne komiksová postavička robotickej mačky s nadprirodzenými schopnosťami) za kultúrneho ambasádora Japonska. Jeho úlohou malo podľa ministra byť “*cestovať po svete ako anime ambasádor a prehlbovať porozumenie ľudí o Japonsku, aby sa títo ľudia stali našimi priateľmi.*”⁷⁹

Manga o Doraemonovi bola prvý krát vydaná už v 70-tych rokoch a tešila sa veľkej popularite nielen medzi japonskou mládežou, ale postupne aj v ďalších krajinách sveta. Je však nutné zmieniť aj nesúhlas, s ktorým sa táto na prvý pohľad nevinne pôsobiaca postavička stretla napríklad v Číne. V roku 2014, kedy vzťahy medzi Japonskom a Čínskou ľudovou republikou čelili ďalšiemu ochladeniu v dôsledku územného sporu o ostrovy Senkaku, sa v Chengdu uskutočnila tematická výstava Doraemona.⁸⁰ Akokoľvek sa na túto výstavu prišlo pozrieť

⁷⁵ VALASKIVI, K. A brand new future? Cool Japan and the social imaginary of the branded nation, *Japan Forum*, [online] 2013 [cit. 20.6.2019]

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09555803.2012.756538>, s.485.

⁷⁶ Asó Taró (麻生太郎, 1940 -) bol japonským ministrom zahraničných vecí od r. 2005 do 2007.

⁷⁷ MoFA. *Bunka gaikó no šinhassó: Minasan no čikara wo motomete imasu*. Ministerstvo zahraničných vecí Japonska, [online] 2006 [cit. 26.6.2019]

https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/enzetsu/18/easo_0428.html

⁷⁸ Tamtiež.

⁷⁹ MCCURRY, J. Japan enlists cartoon cat as ambassador, *The Guardian*, [online] 20.3.2008 [cit. 26.6.2019] <https://www.theguardian.com/world/2008/mar/20/japan>

⁸⁰ Doraemon exhibition opens in Chengdu, *China web*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019] http://www.china.org.cn/travel/Wild_Sichuan/2014-08/18/content_33265059.htm

množstvo návštevníkov a stretla sa s komerčným úspechom, prilákala taktiež kritiku zo strany čínskych médií. Táto kritika na krátku dobu odštartovala diskusiu o tom, či mala zmienená výstava “*politický cieľ exportovať japonské národné hodnoty a pokúsiť sa dostať čínsku mládež pod vlajku japonskej populárnej kultúry*” alebo bola naopak len propagáciou populárnej postavičky.⁸¹

Japonské komiksy či animované seriály nie sú populárne len v blízkych krajinách, ako je Čína, Taiwan alebo Kórea. Ako spomínal aj Douglas McGray vo svojom článku z roku 2002, Spojené štáty americké a Európa boli rovnako uchvátené postavičkami Doraemona či Hello Kitty, filmami štúdia Ghibli či inými produktami pop-kultúry. Aj vďaka podpore japonského Ministerstva zahraničných vecí sa medzi rokmi 2002 a 2007 preklady japonských komiksov do angličtiny zvýšili o 350%.⁸² Film *Cesta do fantázie* (千と千尋の神隠し) štúdia Ghibli z roku 2001 pozbieral ocenenia na mnohých európskych filmových festivaloch a stal sa prvým filmom v inom jazyku ako v angličtine, ktorý získal Oscara za Najlepší animovaný film.⁸³ Svet počítačových hier ovládli Sony, Nintendo a Sega.⁸⁴ Zo súčasnejších úspechov japonskej pop-kultúry vo svete spomeňme napríklad výstavu *Manga* v British Museum na jar roku 2019, ktorá je najrozsiahlejšou výstavou japonských komiksov mimo Japonska.⁸⁵

Animované postavičky využívajú na zlepšenie svojho imidžu dokonca aj japonské jednotky sebaobrany. Počas okupácie Iraku japonské jednotky, ktoré mali na starosti zásobovanie vodou, vyzdobili nákladné autá obrázkami populárnej postavy Kapitána Cubasy. V arabských krajinách sa táto postavička volá Kapitán Majed a vďaka rovnomennému seriálu je aj v tejto časti sveta medzi mládežou veľmi populárny.⁸⁶ Jeden z japonských diplomatov o

⁸¹China Daily. Don't blame Doraemon for worsening ties, *China Daily*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019] http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2014-09/29/content_18680953.htm

⁸²BRIENZA, C. Did manga conquer America? Implications for the cultural policy of “Cool Japan”, *International Journal of Cultural Policy*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10286632.2013.856893> s.383

⁸³Japan Times. “Spirited Away” bags Academy Award. *Japan Times*, [online] 2003 [cit. 26.6.2019] <https://www.japantimes.co.jp/news/2003/03/25/national/spirited-away-bags-academy-award/#.XQ4riZMzZ-U>

⁸⁴IWABUCHI, K. Marketing “Japan”: Japanese cultural presence under a global gaze, *Japanese studies*, [online] 1998, s. 165-180 [cit. 20.6.2019] <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10371399808727650> , s.177.

⁸⁵Japan Times. British Museum opens largest manga exhibition outside Japan. *Japan Times* [online] 2019 [cit. 26.6.2019] <https://www.japantimes.co.jp/culture/2019/05/24/entertainment-news/british-museum-opens-largest-manga-exhibition-outside-japan/#.XOkseNMzZ-V>

⁸⁶LAM, P. E. Japan's Quest for “Soft Power”: Attraction and Limitation, *East Asia*, [online] 27.10.2007 [cit. 20.6.2019]

tejto záležitosti povedal: “*Kapitán Cubasa je slávny po celom Iraku a Blízkom Východe. Ľudia v Iraku nevedeli, že Cubasa bol Japonec - mysleli si, že bol zo Saudskej Arábie. Ale bol som si istý, že Cubasa dokáže povzbudiť iracké deti, keď uvidia jeho logo na uliciach... Cubasa sa stal symbolom našej dobrej vôle.*”⁸⁷

V podobnom duchu a v rovnakej dobe Ministerstvo obrany vytvorilo kreslenú postavičku nazvanú Prince Pickles, ktorá sa stala “maskotom” japonských jednotiek SDF. Vidieť ju bolo na oficiálnych letákoch aj na vozidlách, ako pózuje s kreslenými Iračanmi a nad ich hlavami je nápis *For the Future of Iraq (Pre budúcnosť Iraku)*. Tento krok sa však stal aj cieľom kritiky, ktorá označovala komiks vytvorený Ministerstvom obrany za propagandu.⁸⁸

Z vyššie uvedených príkladov môžeme usúdiť, že japonská diplomacia si začala postupne uvedomovať potenciál pop-kultúry svojej krajiny a začala ho viac či menej úspešne využívať vo svoj prospech. Či už hovoríme o východoázijských krajinách, Spojených štátoch amerických a Európe, alebo Blízkom Východe, anime a manga sa stali úspešnými všade po svete.

Nye pri definovaní zdrojov soft power poznamenáva, že kultúra krajiny má spravidla väčší úspech v krajinách a regiónoch, ktorých kultúra sa priveľmi nelíši.⁸⁹ Japonská pop-kultúra je jedna odchýlka z tejto tendencie. Silná ekonomika štátu, sústredujúca sa na export do zahraničia, tomu určite napomohla. Niektorí akademici ale vidia dôvod tohto úspechu aj v samotnej povahe produktov, ktoré sú exportované.

Iwabuči Kóiči napríklad navrhuje, že jeden z dôvodov toho, ako je japonská pop-kultúra schopná upútať obyvateľov aj vzdialených krajín, je tzv. *mukokuseki* (無国籍). Týmto výrazom, ktorý môžeme voľne preložiť ako absencia národnosti, alebo absencia “japonskosti” opisuje Iwabuči jav, kedy v animovaných seriáloch napríklad nie je na prvý pohľad zrejmé, že postavy - často s blond vlasmi a modrými očami - pochádzajú z Japonska, prípadne, že by sa dej nutne odohrával práve v Japonsku.⁹⁰

https://www.researchgate.net/publication/225378303_Japan's_Quest_for_Soft_Power_Attraction_and_Limitation s.354.

⁸⁷ Tamtiež, 2007, s.354.

⁸⁸ Japan Times. SDF deploys perky mascot to boast cuddly image. *Japan Times* [online] 2007 [cit. 26.6.2019] <https://www.japantimes.co.jp/news/2007/02/21/national/sdf-deploys-perky-mascot-to-boast-cuddly-image/#.XQ41K5MzZ-U>

⁸⁹ NYE, 2004, s.16.

⁹⁰ IWABUCHI, 1998, s. 167.

Táto “japonskosť” alebo jej absencia sa nemusí týkať len fiktívnych postáv v seriáloch či komiksoch. Iwabuči porovnáva ďalšie produkty exportované z Japonska napríklad s tými americkými. Americké produkty - Coca-Cola, McDonald’s, hollywoodske filmy - majú za cieľ exportovať so sebou aj americké hodnoty a americký životný štýl. Tieto produkty svojím spôsobom *reprezentujú* USA. Japonské produkty - Iwabuči ako príklad uvádza Walkman od Sony - síce môžu byť považované za “typicky japonské” kvôli ich vysokej technologickej úrovni alebo kvalite, ale “*nedávajú si za cieľ predávať zároveň so sebou aj japonský spôsob života a chýba im akákoľvek vplyvná “idea Japonska”*.”⁹¹ Iwabuči ďalej uvádza príklady tejto absencie “japonskosti” v populárnych produktoch exportovaných z krajiny, ako napríklad Mario (postavička v počítačovej hre, ktorej meno aj výzor majú byť talianske) alebo produkty firmy Sony, (ktoré majú zo zásady nie japonské, ale anglické názvy, ako napríklad vyššie zmienený Walkman).⁹²

Japonská kultúra oplýva mnohými formami s bohatou históriou, ktoré môžu byť atraktívne pre iných. Tie zmienil aj minister Asó vo vyššie citovanom prejave⁹³, kde menoval napríklad divadelný žáner bunraku a čajový obrad. Práve z dôvodov uvedených v tejto podkapitole je však na masovú kultúru kladený väčší dôraz pri diskusii o soft power.

3.2.2 Politické ideály a stratégie

V predchádzajúcej časti som načrtla, ako sa japonská diplomacia začala snažiť o zvýšenie “cool” imidžu krajiny. Rozhodnutia vlády vo vnútornej aj zahraničnej politike môžu taktiež byť zdrojom soft power. Tam, kde sa zdajú v očiach iných adekvátne a spravodlivé, úroveň soft power zvyšujú a naopak.⁹⁴ Rovnako aj propagácia všeobecnejších hodnôt, ako je napríklad sloboda, demokracia, boj za ľudské práva, môžu zvýšiť atraktivitu krajiny. Pozrime sa teda na politické a spoločenské hodnoty, ktoré by mohli zatriktívniť Japonsko v očiach jeho medzinárodných partnerov.

⁹¹ IWABUCHI, 1998, s. 167.

⁹² Tamtiež, s.168.

⁹³ Bunka gaikó no šinhassó: Minasan no čikara wo motomete imasu. *Ministerstvo zahraničných vecí Japonska*, [online] 2006 [cit. 26.6.2019]

https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/enzetsu/18/easo_0428.html

⁹⁴ NYE, 2004, s.14.

Mnohí autori sa zhodnú na tom, že u Japonska sa nedajú takéto ideály považovať za zdroje soft power. Douglas McGray to vo vyššie zmienenom článku z roku 2002 mierne naznačil svojou poznámkou o samotnom médiu (japonskej kultúre) s chýbajúcim posolstvom. Peng Er Lam píše, že Japonsko *“nereprezentuje žiadne univerzálne hodnoty a ideály ako niektoré západne krajiny, špeciálne USA, ktoré tematizujú ľudské práva alebo demokraciu”*.⁹⁵ Kondo Seiči na druhú stranu túto absenciu ideológie v exportovanej kultúre vníma ako pozitívny aspekt, a tvrdí, že zatiaľ čo hollywoodske filmy propagujú čierno-biele videnie sveta, japonská pop-kultúra naopak nepretláča žiadnu ideológiu a jej interpretácia je ponechaná na publiku.⁹⁶

V porovnaní so Spojenými štátmi americkými sa japonská diplomacia skutočne menej orientuje na propagáciu takýchto národných hodnôt. Zrejme to však nie je tým, že by neexistovala vôľa. V roku 2006 minister zahraničných vecí Asó povedal, že Japonsko by malo svoju diplomaciu orientovať na *“univerzálne”* hodnoty - demokraciu, slobodu, ľudské práva, atď.⁹⁷ Týmto sa prakticky priblížili Spojeným štátom americkým ako svojmu najdôležitejšiemu spojencovi. Kritici tohto postoja však okamžite upozorňovali na fakt, že Japonsko nie je pre krajiny, ktoré ním boli okupované počas vojny, práve symbolom týchto hodnôt. David Fousse z New York Times to zhrnul nasledovne: *“Aby Japonsko mohlo byť vnímané ako legitímny zástanca demokracie a ľudských práv v juhovýchodnej Ázii, je nutné, aby jasne prerušilo väzby so svojou imperialistickou minulosťou.”*⁹⁸

Zdá sa, že kým sa japonská diplomacia nevysporiada s konfliktmi pretrvávajúcimi z obdobia druhej svetovej vojny, nebude sa im aspoň vo vlastnom regióne dať využiť svoje politické ideály ako zdroj soft power.

Naopak sa domnievam, že za zdroj japonskej soft power môžeme považovať jeho ekonomický rozvoj v povojnovom období, a taktiež sústredenosť japonskej politiky na tento rozvoj. V kapitole o vývoji japonskej diplomacie som zmienila rozmach kampaní ako *Learn from Japan* v Singapure, kedy vlády štátov upierali svoje pohľady na Japonsko ako na vzor

⁹⁵ LAM, 2007, s.358.

⁹⁶ KONDO, S. *Wielding Soft Power: The Key Stages of Transmission and Reception*. In: WATANABE, Y., MCCONNELL, D. (ed.) *Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets of Japan and the United States*, New York, M.E. Sharpe, 2008. s. 200.

⁹⁷ LAM, 2007, s.358.

⁹⁸ New York Times. Japan's values-oriented diplomacy, *New York Times*, [online] 21.3.2007 [cit. 26.6.2019] <https://www.nytimes.com/2007/03/21/opinion/21iht-edfouse.4978402.html>

ekonomického úspechu. V tomto období bol snáď najatraktívnejší aspekt krajiny práve jej ekonomika.

Keď Japonsko čelilo kritike kvôli svojmu neférovému využívaniu medzinárodného trhu a následne počas Vojny v Perzskom zálive kvôli nedostatočnému prínosu úmernému svojej ekonomickej moci, začalo svoju reputáciu naprávať štedrým prispievaním do ODA⁹⁹. V roku 1992 Japonsko prispelo 18% celkového ODA a stalo sa tak najväčším darcom. To jednak čiastočne upokojilo kritiku a zároveň dalo Japonsku šancu zlepšiť svoj obraz a ekonomicky ovplyvniť ďalšie regióny.¹⁰⁰

V teoretickej časti práce som uviedla, že zdrojmi soft power býva kultúra alebo politické hodnoty či stratégie, zatiaľ čo zdrojmi hard power býva armáda a ekonomická sila. Na vyššie uvedeních príkladoch ale vidíme, že v ekonomická moc môže byť zdrojom soft power v prípade, že nie je využívaná na nátlak alebo úplatky. V týchto príkladoch je to samotná ekonomická moc Japonska, ktorá pridáva na atraktivite krajiny.

⁹⁹ ODA (Official Development Aid) je oficiálna vládna finančná pomoc, ktorá má za úlohu podporiť ekonomiku v rozvojových krajinách. Net ODA. *OECD Data*, [online] [cit. 26.6.2019] <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm>

¹⁰⁰ DRIFTE, 1996, s.110.

3.3 Inštitúcie japonskej soft power

Zdroje soft power samé o sebe nestačia na to, aby boli efektívne v diplomacii. Je nutné ich dokázať adekvátnym spôsobom prezentovať a využiť tak v svoj prospech. Aj keď atraktivita krajiny v zahraničí môže byť často mimo kontrolu oficiálnej diplomacie, stále sú tu veci, ktoré vláda môže spraviť.¹⁰¹ V tejto kapitole sa pozriem na vládne orgány, ktoré sa v Japonsku zaoberajú kultúrnou diplomaciou a na najvýznamnejšie projekty uskutočňované japonskou vládou, ktoré majú vplyv na soft power.

Hlavnou inštitúciou, ktorá má na starosti japonskú diplomaciu, je samozrejme Ministerstvo zahraničných vecí (ďalej budem používať skratku MoFA). Japonská soft power ale nie je len v rukách tejto inštitúcie a pri projektoch, ktoré nižšie rozoberám, uvidíme, akým spôsobom MoFA spolupracuje s MEXT (Ministerstvo školstva, kultúry, športu, vedy a technológie) alebo METI (Ministerstvo financií, obchodu a priemyslu).

V úvode do empirickej časti tejto práce som načrtla, akým spôsobom sa japonská zahraničná politika po druhej svetovej vojne menila. Akokoľvek sa na začiatku vláda sústreďovala najmä na ekonomický rast, čoraz očividnejšia začínala byť potreba zbaviť sa nálepky vojnového alebo ekonomického agresora. Ambícia Japonska stať sa *kokusai kokka* sa odzrkadlila na ich diplomacii - či už na založení Japan Foundation alebo programu JET. Schopnosť využiť zdroje svojej soft power na marketing japonských produktov sa zase prejavila na kampani Cool Japan.

3.3.1 Japan Foundation

Japan Foundation bola založená v roku 1972 ako “mimoriadna verejná inštitúcia” a pôvodne bola pod správou MoFA. Už vtedy však dostávala finančné príspevky aj zo súkromného sektora. V roku 2003 sa stala nezávislou organizáciou, čo v skratke znamená, že s ministerstvom stále spolupracuje na vymedzení svojich cieľov, ale za samotnú realizáciu je už zodpovedná Japan Foundation nezávisle.¹⁰²

¹⁰¹ NYE, 2004, s.99.

¹⁰² Japan Foundation Report 2003, *Japan Foundation*, [online] 2003 [cit. 26.6.2019], dostupné z <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html> s. 91.

Založenie Japan Foundation bolo inšpirované organizáciami, ako je nemecký Goethe Institut alebo British Council. Drifte ale poznamenáva, že sa japonskému ministerstvu podarilo prekonať niektoré nedostatky svojich európskych obdôb a fungovať efektívnejšie. Rozdiel s organizáciami v Európe s podobnými cieľmi je v tom, že činnosť Japan Foundation spočíva najmä v podpore a propagácii činností, ktorým sa venujú odborníci po svete (ako je napríklad akademická činnosť, vzdelávanie v japonskom jazyku, atď). Takýmto spôsobom vytvárajú globálnu sieť rôznych organizácií aj jednotlivcov, ktorí síce nepracujú priamo pre nadáciu, ale podieľajú sa na jej činnosti a nejakým spôsobom z nej profitujú. Na druhej strane, spomínané British Council a Goethe Institut fungujú na opačnom princípe, kedy hlavnú činnosť vykonávajú priamo zamestnanci týchto organizácií v pobočkách po celom svete. Druhým faktorom, ktorý ovplyvňuje aktivity týchto organizácií, je finančná podpora zo súkromného sektora. V tomto ohľade Japan Foundation pracuje v užšej spolupráci s japonskými firmami, než sa dá povedať o British Council a Goethe Institut a európskych firmách.¹⁰³

Japan Foundation má tri hlavné ciele. Po prvé je to umelecká a kultúrna výmena, ktorá spočíva hlavne v organizácii výstav, filmových festivalov, podpore prekladov japonskej literatúry do cudzích jazykov alebo vydávania odbornej literatúry, ktorá predstavuje japonskú kultúru v zahraničí.¹⁰⁴ Napríklad, bola to práve Japan Foundation, ktorá ponúkla najväčšej irackej televízii bezplatne jednu sériu Kapitána Cubasy.¹⁰⁵

Druhým cieľom je podpora výučby japonského jazyka. Japončina je oficiálnym jazykom jedinej krajiny a narozdiel od angličtiny, ktorá je v súčasnosti *lingua franca*, japončina nemá potenciál na to, aby ňou hovorilo také veľké množstvo cudzincov. Japan Foundation si uvedomuje, že “*čím viac sa ľudia budú učiť po japonsky, tým viac sa prehĺbi ich porozumenie Japonska*”.¹⁰⁶ Z tohto dôvodu nielen podporuje výučbu, ale od roku 1984 organizuje aj oficiálne testovanie japonského jazyka JLPT (Japan Language Proficiency Test).¹⁰⁷

¹⁰³ DRIFTE, 1996, s.146.

¹⁰⁴ About the Japan Foundation, *Japan Foundation*, [online] 2015 [cit. 26.6.2019], dostupné z: https://www.jpf.go.jp/e/about/outline/about_01.html

¹⁰⁵ LAM, 2007, s.354.

¹⁰⁶ About the Japan Foundation, *Japan Foundation*, [online] 2015 [cit. 26.6.2019], dostupné z: https://www.jpf.go.jp/e/about/outline/about_01.html

¹⁰⁷ Tamtiež

Tretím hlavným cieľom Japan Foundation je podpora akademických inštitúcií aj jednotlivcov vo vzdelávaní o Japonsku. Jedná sa teda o podporu univerzitných odborov, odbornej literatúry, prekladov alebo organizovanie prednášok.¹⁰⁸

Keďže najvýznamnejším partnerom Japonska sa po vojne stali Spojené štáty americké, značná časť činnosti Japan Foundation sa sústreďuje práve na ne. V apríli 1991 bolo v rámci Japan Foundation založené Center for Global Partnership, ktorého primárna funkcia je podporovať spoluprácu medzi Japonskom a Spojenými štátmi.¹⁰⁹ V roku 2006 bolo založené podobné centrum na podporu spolupráce s Čínou - Japan Foundation China Center. Hlavné programy tejto platformy sa sústreďujú na študentskú výmenu medzi týmito krajinami a prezentáciu japonskej kultúry v Číne.¹¹⁰

Uvedomujúc si dôležitosť využitia kultúrnej diplomacie vo vzťahu s ostatnými krajinami Ázie, Japan Foundation založila v roku 2014 Asia Center. Táto sekcia Japan Foundation zodpovedá za kultúrnu výmenu a podporu výučby japončiny v ázijských krajinách s primárnym zameraním na štáty ASEAN.¹¹¹ Za týmto účelom organizuje toto centrum programy ako “NIHONGO Partners”, ktorý vysiela učiteľov japončiny do štátov ASEAN a má slúžiť ako “*most medzi Japonskom a Áziou pre budúcnosť*”¹¹²

Japan Foundation si v spolupráci s MoFA každoročne vytyčuje konkrétne ciele svojej činnosti, často zamerané na špecifické regióny. Rok 2003 bol napríklad vyhlásený za “Japan-ASEAN Exchange Year 2003” a Japan Foundation počas tohto roka uskutočnila 150 projektov so štátmi ASEAN.¹¹³ Rok 2005 zas niesol označenie “Japan-Korea Friendship Year 2005”, na oslavu 40. výročia normalizácie vzťahov medzi Japonskom a Kóreou.¹¹⁴

¹⁰⁸ About the Japan Foundation, *Japan Foundation*, [online] 2015 [cit. 26.6.2019], dostupné z: https://www.jpf.go.jp/e/about/outline/about_01.html

¹⁰⁹ About, *The Japan Foundation Center fo Global Partnership* [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z <https://www.jpf.go.jp/cgp/e/about/index.html>

¹¹⁰ Niččú kórjú sentá to wa, *Kokusai kórjú kikin Niččú kórjú sentá* [online] [cit. 27.7.2019] dostupné z <https://www.chinacenter.jp/japanese/about/>

¹¹¹ ASEAN (Association of Southeast Asian Nations) pozostáva z Thajska, Indonézie, Singapuru, Malajzie, Filipín, Vietnamu a Bruneja.

¹¹² Japan Foundation Asia Center, *Asia Center* [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z <https://jfac.jp/en/>

¹¹³ Japan Foundation Report 2003, *Japan Foundation*, [online] 2003 [cit. 26.6.2019], dostupné z <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html> s.15.

¹¹⁴ Japan Foundation Report 2004, *Japan Foundation*, [online] 2004 [cit. 26.6.2019], dostupné z: <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html> s.2.

Japan Foundation je mimoriadne dôležitou súčasťou kultúrnej výmeny medzi Japonskom a inými štátmi, a to najmä vďaka charakteru polovládnej organizácie, finančnej podpore z MoFA aj z privátneho sektora, a sieti pracovísk po celom svete.¹¹⁵

3.3.2 Iniciatíva Cool Japan

Cool Japan je názov kampane, ktorú začalo METI v roku 2012.¹¹⁶ Jej hlavným cieľom je propagácia a export japonských produktov, ktoré zatriktívnia krajinu v zahraničí. Podľa tejto oficiálnej iniciatívy “Cool Japan” znamená *“špecificky japonské produkty, ktoré sú ľuďmi v zahraničí považované za atraktívne (anime, manga, videohry, móda, jedlo, tradičná kultúra, dizajn, atď.)”*¹¹⁷

V pláne, ktorý si táto kampaň vytýčila, identifikuje päť krokov, ktorým sa bude venovať:

1. sústreďovanie sa okrem funkčnosti produktov a služieb aj na ich vzhľad alebo dizajn, a vďaka tomu zvyšovanie ich atraktivity;
2. spolupráca viacerých odvetví súkromného sektora a vlády;
3. vytvorenie priestoru v Japonsku pre pracovnú silu z celého sveta;
4. spolupráca s odborníkmi mimo Japonska a konzultácia spôsobu šírenia japonskej kultúry a produktov;
5. zatriktívnenie regiónov a podpora turizmu¹¹⁸

Podobne ako Japan Foundation, iniciatíva Cool Japan taktiež funguje na princípe vytvárania cieľov, ktorých realizácia je delegovaná často na iné organizácie alebo jednotlivcov - v prípade Cool Japan na súkromný sektor. Jedná sa prakticky o fond, ktorý Ministerstvo vytvorilo špeciálne na podporu týchto činností.

Efektivita tejto iniciatívy ako projektu Ministerstva financií je ale diskutabilná, nakoľko viacero projektov, do ktorých Cool Japan investovalo, sa nepodarilo uskutočniť, alebo bol ich výnos nižší, než bolo očakávané. Nikkei Asian Review v roku 2017 informovalo, že METI do

¹¹⁵ Organizácia funguje okrem Japonska v 24 krajinách. JF Worldwide, *Japan Foundation*, [online] [cit. 27.6.2019] dostupné z <https://www.jpff.go.jp/e/world/index.html>

¹¹⁶ Cool Japan Initiative, *Cabinet Office, Intellectual Property Headquarters*, [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z: https://www.cao.go.jp/cool_japan/english/pdf/cooljapan_initiative.pdf

¹¹⁷ Kúru Džapan senrjaku ni cuite, *Cool Japan*, [online] [cit. 26.6.2019], dostupné z: https://www.cao.go.jp/cool_japan/about/pdf/cj_initiative.pdf

¹¹⁸ Tamtiež.

fondu Cool Japan investovalo 50 mld. jenov, pre celkovo 24 plánovaných projektov. Z celkového počtu investícií však ale minimálne 10 neprebehlo podľa pôvodného plánu, či už sa jednalo o nedodržanie termínov alebo prinízky zisk.¹¹⁹

Z hľadiska soft power ale činnosť tejto kampane ukazuje, že sa japonská vláda snaží čo najefektívnejšie využiť značku Cool Japan, ktorú postupne vo svete nadobudlo vďaka popularite ich kultúrnych produktov.

3.3.3 JET Program

JET (Japan Exchange and Teaching) je program koordinovaný tromi ministerstvami - MoFA, MEXT a MIC (Ministerstvo vnútra). Začal v roku 1987 a jeho cieľom je sprostredkovanie zahraničných učiteľov cudzích jazykov (najmä angličtiny), ktorí zväčša na obdobie jedného roka žijú v Japonsku a učia na školách či iných inštitúciách svoj rodný jazyk.¹²⁰

Ako poznamenáva McConnell, koordinovanie tromi ministerstvami nemusí znamenať väčšiu efektivitu programu, práve naopak. O to viac, ak sa líšia ciele, ktoré konkrétne ministerstvá chcú programom dosiahnuť.¹²¹

Podstatou tohto programu je teda jednak podpora výučby cudzích jazykov v Japonsku, a zároveň podpora medzikultúrnej výmeny a internacionalizácie.¹²² Spočiatku to ale vyzeralo tak, že tento program nebude mať potenciál viditeľne ovplyvniť výučbu cudzích jazykov v krajine. Problémom bola najmä organizácia - učitelia nemali pridelenú jednu inštitúciu, a zamestnanci škôl často neboli pripravení na prácu s účastníkmi programu. McConnell ale zároveň uvádza, že sa tieto problémy čoskoro podarilo do veľkej miery odstrániť, a akokoľvek JET program nemá ambíciu reformovať japonské školstvo, môže byť efektívne aspoň v lokálnom merítku.¹²³

¹¹⁹ Asia Nikkei Review. Cool Japan Fund's big ambitions mostly fall flat, *Asia Nikkei Review*, [online] 6.11.2017 [cit. 26.6.2019] <https://asia.nikkei.com/Business/Cool-Japan-Fund-s-big-ambitions-mostly-fall-flat>

¹²⁰ Introduction to the JET Programme, *JET Programme*, [online] [cit. 26.6.2019], dostupné z: <http://jetprogramme.org/en/about-jet/>

¹²¹ MCCONNELL, D. *Japan's Image Problem and the Soft Power Solution: The JET Program as Cultural Diplomacy*, In: WATANABE, Y., MCCONNELL, D. (ed.) *Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets of Japan and the United States*, New York, M.E. Sharpe, 2008. s.20.

¹²² Introduction to the JET Programme, *JET Programme*, [online] [cit. 26.6.2019], dostupné z: <http://jetprogramme.org/en/about-jet/>

¹²³ MCCONNELL, 2008, s. 23.

Medzikultúrna výmena je cieľ, ktorý JET programu dalo Ministerstvo zahraničných vecí. Ide o sprostredkovanie skúsenosti života v Japonsku cudzincom z rôznych krajín, v nádeji, že táto skúsenosť v nich zanechá pozitívne dojmy a bude mať vplyv na ich vzťah k Japonsku. Aj keď sa tento cieľ môže zdať až príliš optimistický, MoFA v tomto vidí to najdôležitejšie, čo JET program Japonsku prináša. Jeden z iniciátorov programu zo strany MoFA pri príležitosti desiateho výročia začiatku JET povedal, že *“sú nutné zámerné, alebo aj umelo vytvorené kroky pre vytvorenie sympatií voči Japonsku - ako súčasť našej národnej bezpečnostnej politiky. Z tohto uhla pohľadu považujeme JET program za extrémne dôležitý a efektívny politický nástroj”*.¹²⁴

Niektoré výsledky týchto snáh sú viditeľné už dnes. Podľa McConnella množstvo zamestnancov napríklad japonských veľvyslanectiev v USA a členov poroty vo výberovom konaní na JET program sa v minulosti tohto programu zúčastnilo.¹²⁵ Vo všeobecnosti je ale efekt, ktorý bude mať JET v oblasti japonskej soft power, skôr otázkou budúcnosti.

McConnell nakoniec zhrňa ambície japonskej diplomacie v súvislosti s JET nasledovne: *“Akokoľvek nerealistické by bolo očakávať, že budúci prezident USA bude absolvent JET programu, japonská diplomacia očividne dúfa, že absolventi programu si po čase nájdu cestu do vplyvných pozícií vo svojich domovských krajinách a budú udržiavať svoje dobré vzťahy s Japonskom na dlhú dobu.”*¹²⁶ Program JET teda svojou činnosťou úspešne podporuje kultúrnu výmenu, ktorá je prospešná pre atraktivitu Japonska vo svete. Jeho úspešnosť sa odzrkadľuje aj v počte účastníkov - zatiaľ čo v prvom roku sa zúčastnilo 848 ľudí zo štyroch krajín sveta (USA, Veľká Británia, Austrália a Nový Zéland), v roku 2018 sa jednalo o 5 528 účastníkov z 54 krajín.¹²⁷

¹²⁴ MCCONNELL, 2008, s. 22.

¹²⁵ Tamtiež, s. 28.

¹²⁶ Tamtiež, s. 27.

¹²⁷ History, *JET Programme* [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z <http://jetprogramme.org/en/history/>

3.4 Limity japonskej soft power

V tejto práci som doteraz hovorila o zdrojoch soft power a ich efektívnom využití v diplomacii. Videli sme, že Japonsko takéto zdroje má, a jeho diplomacia sa snaží aj o rozvítie potenciálu soft power prostredníctvom ministerstiev a ďalších inštitúcií.

Ostáva nám teda pozrieť sa na japonskú soft power z druhej strany. Aké sú jej limity? Ktoré faktory pracujú v tejto záležitosti proti japonskej diplomacii? V tejto kapitole sa pokúsím o stručné zhrnutie dvoch hlavných takýchto faktorov: jazykovej izolovanosti Japonska a nedoriešené historické konflikty.

3.4.1 Jazyková izolovanosť Japonska

Jazykovú izolovanosť považoval za limit japonskej soft power aj Nye v diele z roku 2004.¹²⁸ Nielenže sa japončina používa ako oficiálny jazyk jedine v Japonsku, ale navyše je to krajina povestná nízkou úrovňou angličtiny.¹²⁹ Tento fakt, spolu s všeobecnou nechuťou voči imigrácii, má zlý vplyv na atraktivitu Japonska pre potenciálnu pracovnú silu zo zahraničia.¹³⁰

Túto prekážku pre soft power sa Japonsko už dlhšie obdobie pokúša prekonať. O zvýšenie úrovne angličtiny sa najmä medzi mladou generáciou snaží program JET, ktorý som predstavila v predchádzajúcej kapitole. Rovnako som hovorila aj o jeho efektívite, ktorá sa viac sústreďuje do medzikultúrnej výmeny účastníkov.

Podporu výučby japonského jazyka naopak zabezpečuje najmä Japan Foundation. Okrem organizovania vlastných kurzov, vysielania japonských lektorov do zahraničia a vydávania učebníc a akademických diel, organizuje od roku 1984 aj Japan Language Proficiency Test (JLPT). Počet účastníkov tohto testu sa postupne zvyšuje a ukazuje, že záujem

¹²⁸ NYE, 2004, s. 87.

¹²⁹ Asahi Shimbun. Japan ranked 49th in English proficiency, rated "low" again, *Asahi Shimbun*, [online] 12.11.2018 [cit. 26.6.2019] <http://www.asahi.com/ajw/articles/AJ201811120058.html>

¹³⁰ NYE, 2004, s.87.

o japonský jazyk narastá. V roku 2004 na test prišlo okolo 300 000 ľudí¹³¹ a v 2014 dokonca 590 000¹³².

Jazyková izolovanosť Japonska je teda faktor, ktorý môžeme považovať za jeden z limitov soft power. Zároveň však môžeme vidieť, že výuka japončiny sa postupne stáva žiadanejšou. MEXT a programy ako JET sa na druhú stranu snažia o zlepšenie úrovne anglického jazyka v krajine.

3.4.2 Historické konflikty

Nedoriešené historické konflikty sa týkajú najmä tých krajín, ktoré počas vojny imperialistické Japonsko okupovalo - hlavne Južnej Kórey a Číny. Akokoľvek sú si tieto krajiny kultúrne aj geograficky tak blízko, ich vzťahy sú pomerne chladné. Neznamená to pritom, že by v týchto krajinách nemala úspech japonská kultúra, prípadne, že by im japonská kultúrna diplomacia nevenovala pozornosť. Naopak je pre mladých ľudí v Číne a v Južnej Kórei veľmi atraktívna, ale neodzrkadľuje sa to na zlepšovaní vzťahov.¹³³

V Južnej Kórei začal byť navyše hneď po konci vojny v 1945 regulovaný import japonskej pop-kultúry. Až do roku 1998 bol zakázaný import prakticky všetkých médií od filmov, cez mangu a hudbu, po videohry a obyvatelia Južnej Kórei k nim teda nemali žiadny legálny prístup. Od roku 1998 začala kórejská vláda postupne tento zákaz rušiť, najprv povolením mangy, ktorá sa stala v Južnej Kórei veľmi populárnou. Niektoré časti tohto zákazu však pretrvávajú dodnes.¹³⁴

Príčinou chladných vzťahov sú najmä nevyriešené spory z minulosti. Narozdiel od Nemecka sa totiž Japonsko v očiach svojho okolia nevyrovnalo dostatočným spôsobom s vojnovými zločinmi, ktoré napáchalo v 30-tych rokoch. Veľmi často býva spomínaná problematika tzv. “žien útechy”, teda žien, ktoré boli odvedené japonskou armádou ako

¹³¹ Japan Foundation report 2004, *Japan Foundation*, [online] 2004 [cit. 26.6.2019], dostupné z: <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html> s.18.

¹³² Japan Foundation report 2014, *Japan Foundation*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019], dostupné z: <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html> s. 24.

¹³³ NYE, 2004, s. 86.

¹³⁴ SEO, H. *Kankoku ni okeru Nihonbunka no rjúnjú seigen to kaisó* [online], Prefekturálna univerzita v Nagasaki, 2013 [cit. 26.6.2019] <http://hdl.handle.net/10561/943> s. 241-242

sexuálne otrokyne¹³⁵. V roku 1995 síce vláda založila fond pre tieto obeť¹³⁶, ale snahy o zmierenie medzi týmito krajinami sú zväčša zmarené neuváženými komentármi politických predstaviteľov na túto tému. Premiér Abe napríklad spôsobil škandál, keď povedal, že ženy neboli odvedené a ani neboli k ničomu prinútené.¹³⁷

Ďalšie škandály spôsobili návštevy japonských premiérov v svätyni Jasukuni v Tokiu, ktorá je zasvätená aj niekoľkým vojnovým zločincom z obdobia imperialistického Japonska¹³⁸, alebo aj schválenie kontroverzných dejepisných učebníc, ktoré zľahčujú zločiny napáchané Japonskom počas vojny.¹³⁹

Premiér Abe je zároveň veľkým propagátorom myšlienky revízie 9. článku japonskej ústavy, kvôli ktorému Japonsko nemôže disponovať armádou. Tento krok môže vyznievať ako návrat japonskej politiky k militarizmu, a taktiež neprispieva k dôvere zo strany ostatných krajín regiónu, ktoré si ešte pamätajú na japonskú agresiu vo vojne.

Vraciame sa k tomu, aký dôležitý je pri soft power kontext. Už v kapitole o historickom vývoji japonskej diplomacie som zmienila, že Spojené štáty považovali za žiaduce, aby sa Japonsko aktívnejšie zapojilo do vojny v Perzskom zálive. Rovnako aj v súčasnosti vníma USA prípadnú revíziu 9. článku ústavy skôr pozitívne. Na druhej strane Južná Kórea aj Čína sa pri rozširovaní interpretácie článku alebo debatách o revízii obávajú možného vzostupu militarizmu v krajine.¹⁴⁰ To, čo v jednom regióne zvyšuje úroveň soft power, môže v druhom naopak spôsobiť nedôveru.

Ako uvádza aj Nye, samotná propagácia kultúry a iných atraktívnych aspektov krajiny nestačí. *“Politické rozhodnutia dokážu negovať efekt kultúrnych zdrojov pri produkovani soft power.”*¹⁴¹ Potenciál japonskej soft power je v krajinách východnej Ázie negovaný práve

¹³⁵ Jednalo sa najmä o ženy z Kórey, Číny a Filipín, no aj z ďalších okupovaných krajín.

¹³⁶The Telegraph. Japanese PM denies wartime “comfort women” were forced, *The Telegraph*, [online] 3.3.2007 [cit. 26.6.2019] <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/1544471/Japanese-PM-denies-wartime-comfort-women-were-forced.html>

¹³⁷ The Telegraph, 2007

¹³⁸ COONEY, 2006, s.44.

¹³⁹ GUEX, S. *The History Textbook Controversy in Japan and South Korea* [online] 2015 [cit. 26.6.2019] dostupné z: <https://journals.openedition.org/cjs/968>

¹⁴⁰ Korea Herald. Japan’s push for collective self-defense stirs dispute, *Korea Herald*, [online] 29.10.2003 [cit. 26.6.2019] <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20131029000914>

¹⁴¹ NYE, 2007, s. 165.

politickými krokmi, ktoré naznačujú, že Japonsko nie je vyrovnané so svojou imperialistickou minulosťou.

Takéto nevyriešené historické konflikty sa ale nemusia týkať nutne všetkých krajín, ktoré Japonsko počas vojny okupovalo. Za príklad si v tomto prípade vezmeme Singapur. Vzťahy medzi Singapurom a Japonskom bývajú označované za výborné, a v roku 2016 si tieto dve krajiny pripomínali 50. výročie začiatku ich diplomatických vzťahov. Pri príležitosti tohto výročia japonský minister zahraničných vecí Kišida vyjadril svoju radosť nad týmito dobrými vzťahmi a pripomenul niekoľko spoločných úspechov, ako napríklad Japan-Singapore Symposium, existenciu Japan Creative Centre v Singapure, spoločnú pomoc rozvojovým krajinám pod Japan-Singapore Partnership Programme a bilaterálnu zmluvu o ekonomickom partnerstve.¹⁴² Singapur bol pritom počas vojny taktiež okupovaný Japonskom, a to od roku 1942 až do 1945. V roku 1962 Singapur požiadal Japonsko o vyplatenie reparácií vo výške 50 miliónov dolárov, čo japonská strana najprv odmietla, no o niekoľko rokov súhlasila s touto čiastou a tieto dva štáty začali normalizovať svoje diplomatické vzťahy. Japonsko vo veľkej miere podporovalo ekonomický rast Singapuru v 80-tych rokoch a postupne sa z nich stali silní partneri.¹⁴³ V kultúrnej diplomacii sa Japonsko taktiež aktívne zameralo na svoj tento vzťah, či už vo vyššie uvedenej činnosti Japan Foundation alebo založením Japan Creative Centre v roku 2007.¹⁴⁴

Cieľom použitia tohto príkladu nie je postaviť do rovnakej pozície vzťah medzi Južnou Kóreou a Japonskom so vzťahom medzi Singapurom a Japonskom. Poukazuje ale na fakt, že limity soft power, rovnako ako jej zdroje, sú tiež vo veľkej miere podradené kontextu, v ktorom existujú.

¹⁴² Straits Times. Japan on Singapore: Friendly and cooperative ties still growing, *Straits Times* [online] 26.4.2016 [cit. 26.6.2019] <https://www.straitstimes.com/opinion/japan-on-singapore-friendly-and-cooperative-ties-still-growing>

¹⁴³ Straits Times. Japan, Singapore, and 70 years of post-war ties. *Straits Times* [online] 11.2.2015 [cit. 26.6.2019] <https://www.straitstimes.com/opinion/japan-singapore-and-70-years-of-post-war-ties>

¹⁴⁴ About Japan Creative Centre, *Japan Creative Centre* [online] [cit. 27.6.2019] dostupné z https://www.sg.emb-japan.go.jp/JCC/about_jcc.htm

4. Záver

Témou tejto práce bola soft power v medzinárodných vzťahoch a jej povaha v Japonsku. Teória o soft power, ktorú vytvoril Joseph S. Nye a ktorú som podrobne rozviedla v teoretickej časti práce, mi v empirickej časti slúžila ako základ skúmania japonskej diplomacie. Cieľom bolo na základe Nyeho teórií definovať zdroje japonskej soft power, priblížiť spôsoby, akými sú využívané a analyzovať ich limity.

Hlavným zdrojom japonskej soft power, ktorý je aj najčastejšie zmieňovaný, je kultúra. Najmä pop-kultúre, ako sú anime a manga, sa podarilo uspieť vo veľmi širokej škále a stať sa dvomi zo symbolov Japonska. Tento úspech pop-kultúry však nemožno celkovo pripisovať japonskej diplomacii. Diplomacia nezapríčinila atraktivitu japonských seriálov a komiksov po celom svete, no dokázala tento potenciál využiť aj vo svoj prospech.

Ako ďalší významný zdroj japonskej soft power som neidentifikovala politické ideály, ale ekonomickú moc krajiny. Ekonomická moc môže síce byť chápaná aj ako zdroj hard power, zároveň však môže byť ekonomický úspech krajiny aj dôvodom jej atraktivity, čo pre Japonsko určite platilo najmä v období jeho prudkého hospodárskeho rastu.

Zdroje moci samé o sebe nie sú ale reálnou mocou a všetko závisí na tom, či sa tieto zdroje krajina rozhodne použiť alebo nie. Japonská vláda je v tomto ohľade veľmi aktívna, čo si môžeme všimnúť na existencii projektov, ako je Japan Foundation, JET alebo Cool Japan. Na spolupráci japonských ministerstiev v tejto oblasti a aj na financovaní týchto projektov môžeme vidieť, že Japonsko si svoj potenciál soft power uvedomuje, a snaží sa ho čo najefektívnejšie využiť.

V poslednej kapitole praktickej časti práce som analyzovala limity japonskej soft power. Tieto limity, rovnako ako zdroje, závisia často na uhle pohľadu, z ktorého sa na ne pozeráme a nemožno teda určiť, že tieto faktory budú v rovnakej miere ovplyvňovať pôsobenie japonskej soft power všade. Za faktory, ktoré môžu mať negatívny vplyv na úroveň soft power v prípade Japonska, som označila čiastočne jazykovú izolovanosť krajiny a ďalej nedoriešené historické konflikty a nedôveru voči Japonsku zo strany iných krajín.

Jazyková izolovanosť skutočne môže byť vnímaná ako limit soft power, aj keď, ako som poukázala v poslednej kapitole, existuje snaha o zmiernenie tohto faktora. Naopak horšie to je s nedôverou najbližších krajín Japonska v jeho úmysly. Dekády trvajúce spory o veciach, ktoré sa stali počas vojny a najmä neochota diskutovať o týchto problémoch je výrazným ostňom napríklad vo vzťahoch Japonska a Južnej Kórey.

Toto však nie je zlyhaním soft power, naopak ho považujem za výbornú ukážku toho, ako soft power funguje. Žiadny diplomatický krok, ktorý štát vykoná, nie je izolovaný od toho, čo sa deje naokolo. Preto ak súčasne s novými výtlačkami mangy a epizódami anime budú z Japonska do Južnej Kórey smerovať aj správy o plánoch na revíziu 9. článku ústavy alebo o návšteve premiéra vo svätyni Jasukuni, nemožno očakávať, že na seba tieto fakty nebudú mať vplyv.

Na základe tejto práce môžeme zhodnotiť, že Japonsko oplýva potenciálom soft power a aj prostriedkami na jeho využitie. To, že sa japonská diplomacia začala problematikou soft power zaoberať, hodnotím ako jav, ktorý mal pozitívny vplyv na medzinárodné vzťahy Japonska a jeho pozíciu vo svete.

Efektivitu japonskej kultúrnej diplomacie alebo úroveň jej soft power ale nemožno hodnotiť ako jeden celok. Ako som viac krát spomínala v tejto práci, soft power vždy závisí od kontextu, v ktorom pôsobí, a preto je nutné ju v tomto kontexte aj pozorovať. Cieľom ďalšej práce v tejto oblasti by teda mohla byť detailnejšia analýza spôsobu, akým kultúrna diplomacia ovplyvňuje napríklad vzťahy s Južnou Kóreou.

Japonsko prešlo za posledných 70 rokov veľkými zmenami týkajúcimi sa jeho vnútornej aj vonkajšej politiky. Od militarizmu a expanzívnej zahraničnej politiky sa presunuli k silnej koncentrácii na ekonomický rozvoj. Po uvedomení si svojho potenciálu sa japonská vláda začala snažiť ho využiť, no limity, ktoré pre japonskú soft power ostávajú, nám ukazujú, že sa diplomacia krajiny ešte má kam posunúť. Bude zaujímavé sledovať, akým spôsobom bude pre Japonsko potenciál soft power užitočný, či už v napravovaní svojich vzťahov s geograficky najbližšími krajinami alebo upevňovaní svojej pozície vo svete. V blížiacich sa Olympijských hrách v Tokiu v roku 2020 bude zrak celého sveta upretý na Japonsko a tak bude mať mnoho príležitostí tento potenciál ďalej využiť.

5. Použitá literatúra a zdroje

Knižné publikácie a časopisy

ARENDOVÁ, H. *O násilí*, Praha, Oikoymenh, 2004. ISBN 80-7298-128-5

BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J. (ed.) *Power in World Politics*, New York, Routledge, 2007. ISBN 978-0-203-94469-1

BRIENZA, C. Did manga conquer America? Implications for the cultural policy of “Cool Japan”, *International Journal of Cultural Policy*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10286632.2013.856893>

COONEY, K. *Japan's Foreign Policy Since 1945*, New York, M.E. Sharpe, 2006. ISBN-10 0-7656-1649-1

DAHL, R. The Concept of Power. *Behavioral Science*, 1957, roč. 2, č. 3

DOWER, J.W. *Embracing Defeat: Japan in the Wake of World War II*, W. W. Norton and Company/ The New Press. 1999. ISBN 0393046869

DRIFTE, R. *Japan's Foreign Policy in the 1990s: From Economic Superpower to What Power?* New York, St. Martin's Press, 1996. ISBN 978-0-312-15977-1

FERGUSON, N. Think Again: Power. *Foreign Policy*, [online] 3.11.2009 [cit. 26.6.2019] <https://foreignpolicy.com/2009/11/03/think-again-power/>

GUEX, S. *The History Textbook Controversy in Japan and South Korea* [online] 2015 [cit. 26.6.2019] dostupné z: <https://journals.openedition.org/cjs/968>

IWABUCHI, K. Marketing “Japan”: Japanese cultural presence under a global gaze, *Japanese studies*, [online] 1998, s. 165-180 [cit. 20.6.2019] <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/10371399808727650>

KONDO, S. *Wielding Soft Power: The Key Stages of Transmission and Reception*. In: WATANABE, Y., MCCONNELL, D. (ed.) *Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets of Japan and the United States*, New York, M.E. Sharpe, 2008. ISBN 978-0-7656-2248-8

LABUS, D. *Japonsko*, 2. vyd. Praha, Libri, 2017. ISBN 978-80-7277-562-0

LAM, P. E. Japan's Quest for “Soft Power”: Attraction and Limitation, *East Asia*, [online] 27.10.2007 [cit. 20.6.2019] https://www.researchgate.net/publication/225378303_Japan's_Quest_for_Soft_Power_Attraction_and_Limitation

LUKES, S. *Power: a Radical View*. 2. vyd. New York, Palgrave Macmillan. 2005. ISBN 0-333-42091-8

MATTERN, J.B. *Why “soft power” isn't so soft: representational force and attraction in world politics*. In BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J (ed.) *Power in World Politics*, New York, Routledge, 2007. s. 98-120

MCCLORY, J. *Building a Framework*, Soft Power 30 Report 2015, [online] 2015 [cit. 26.6.2019] https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The_Soft_Power_30_Report_2015-1.pdf

MCCONNELL, D. *Japan's Image Problem and the Soft Power Solution: The JET Program as Cultural Diplomacy*, In: WATANABE, Y., MCCONNELL, D. (ed.) *Soft Power Superpowers: Cultural and National Assets of Japan and the United States*, New York, M.E. Sharpe, 2008. ISBN 978-0-7656-2248-8

MCCURRY, J. Japan enlists cartoon cat as ambassador, *The Guardian*, [online] 20.3.2008 [cit. 26.6.2019] <https://www.theguardian.com/world/2008/mar/20/japan>

MCGRAY, D. Japan's Gross National Cool, *Foreign Policy*, [online] č. 130, 2002, s. 44-54 [cit. 20.6.2019] <https://www.jstor.org/stable/3183487?origin=JSTOR-pdf>

NYE, J.S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, New York, PublicAffairs, 2004. ISBN 1-58648-306-4

NYE, J. S. *Notes for a soft-power research agenda*. In BERENSKOETTER, F., WILLIAMS, M. J (ed.) *Power in World Politics*, New York, Routledge, 2007. s. 162-173

REISCHAUER, E. O., CRAIG, A. M. *Dějiny Japonska*, 2. vyd., Praha, Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-513-5

SEO, H. *Kankoku ni okeru Nihonbunka no rjúnjú seigen to kaisó* [online], Prefekturálna univerzita v Nagasaki, 2013 [cit. 26.6.2019] <http://hdl.handle.net/10561/943> s. 241-242

THANG, L. L., GAN, S. K. Deconstructing "Japanization": Reflections from the "Learn from Japan" Campaign in Singapore, *New Zealand Journal of Asian Studies*, [online] roč. 5, č. 1, 2003 [cit. 20.6.2019] http://nzasia.org.nz/downloads/NZJAS-June03/5.1_6.pdf

VALASKIVI, K. A brand new future? Cool Japan and the social imaginary of the branded nation, *Japan Forum*, [online] 2013 [cit. 20.6.2019] <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09555803.2012.756538>

ZHANG, Y. China goes global, *Soft power report 2018*, [online] 2018 [cit. 26.6.2019] <https://softpower30.com/wp-content/uploads/2018/07/The-Soft-Power-30-Report-2018.pdf>

Novinové články

Asahi Shimbun. Japan ranked 49th in English proficiency, rated "low" again, *Asahi Shimbun*, [online] 12.11.2018 [cit. 26.6.2019] <http://www.asahi.com/ajw/articles/AJ201811120058.html>

Asia Nikkei Review. Cool Japan Fund's big ambitions mostly fall flat, *Asia Nikkei Review*, [online] 6.11.2017 [cit. 26.6.2019] <https://asia.nikkei.com/Business/Cool-Japan-Fund-s-big-ambitions-mostly-fall-flat>

China Daily. Don't blame Doraemon for worsening ties, *China Daily*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019] http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2014-09/29/content_18680953.htm

Japan Times. “Spirited Away” bags Academy Award. *Japan Times*, [online] 2003 [cit. 26.6.2019] <https://www.japantimes.co.jp/news/2003/03/25/national/spirited-away-bags-academy-award/#.XQ4riZMzZ-U>

Japan Times. SDF deploys perky mascot to boast cuddly image. *Japan Times* [online] 2007 [cit. 26.6.2019] <https://www.japantimes.co.jp/news/2007/02/21/national/sdf-deploys-perky-mascot-to-boast-cuddly-image/#.XQ41K5MzZ-U>

Japan Times. British Museum opens largest manga exhibition outside Japan. *Japan Times* [online] 2019 [cit. 26.6.2019] <https://www.japantimes.co.jp/culture/2019/05/24/entertainment-news/british-museum-opens-largest-manga-exhibition-outside-japan/#.XOkseNMzZ-V>

Korea Herald. Japan’s push for collective self-defense stirs dispute, *Korea Herald*, [online] 29.10.2003 [cit. 26.6.2019] <http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20131029000914>

Straits Times. Japan, Singapore, and 70 years of post-war ties. *Straits Times* [online] 11.2.2015 [cit. 26.6.2019] <https://www.straitstimes.com/opinion/japan-singapore-and-70-years-of-post-war-ties>

Straits Times. Japan on Singapore: Friendly and cooperative ties still growing, *Straits Times* [online] 26.4.2016 [cit. 26.6.2019] <https://www.straitstimes.com/opinion/japan-on-singapore-friendly-and-cooperative-ties-still-growing>

Webové stránky

About the Japan Foundation, *Japan Foundation*, [online] 2015 [cit. 26.6.2019], dostupné z: https://www.jpf.go.jp/e/about/outline/about_01.html

About, *The Japan Foundation Center for Global Partnership* [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z <https://www.jpf.go.jp/cgp/e/about/index.html>

Bunka gaikó no šinhassó: Minasan no čikara wo motomete imasu. *Ministerstvo zahraničných vecí* [online] 2006 [cit. 26.6.2019] dostupné z https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/enzetsu/18/easo_0428.html

Cool Japan Initiative, *Cabinet Office, Intellectual Property Headquarters*, [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z: https://www.cao.go.jp/cool_japan/english/pdf/cooljapan_initiative.pdf

Doraemon exhibition opens in Chengdu, *China web*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019] http://www.china.org.cn/travel/Wild_Sichuan/2014-08/18/content_33265059.htm

Japan Foundation Asia Center, *Asia Center* [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z <https://jfac.jp/en/>

Japanese Language Proficiency Test, *JLPT in Charts*, [online] [cit. 26.6.2019], dostupné z: <http://www.jlpt.jp/e/statistics/index.html>

Japan Foundation Report 2003, *Japan Foundation*, [online] 2003 [cit. 26.6.2019], dostupné z <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html>

Japan Foundation report 2004, *Japan Foundation*, [online] 2004 [cit. 26.6.2019], dostupné z: <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html>

Japan Foundation report 2014, *Japan Foundation*, [online] 2014 [cit. 26.6.2019], dostupné z: <https://www.jpf.go.jp/e/about/result/ar/index.html>

Introduction to the JET Programme, *JET Programme*, [online] [cit. 26.6.2019], dostupné z: <http://jetprogramme.org/en/about-jet/>

History, *JET Programme* [online] [cit. 26.6.2019] dostupné z <http://jetprogramme.org/en/history/>

Kúru Džapan senrjaku ni cuite, *Cool Japan*, [online] [cit. 26.6.2019], dostupné z: https://www.cao.go.jp/cool_japan/about/pdf/cj_initiative.pdf

Bunka gaikó no šinhassó: Minasan no čikara wo motomete imasu. *Ministerstvo zahraničných vecí* [online] 2006 [cit. 26.6.2019] dostupné z https://www.mofa.go.jp/mofaj/press/enzetsu/18/easo_0428.html

Kokkai ni okeru naikaku sóridaidžin ojobi gaimudaidžin no enzecu, *Ministerstvo zahraničných vecí* [online] 1986, [cit. 26.6.2019] dostupné z <https://www.mofa.go.jp/mofaj/gaiko/bluebook/1987/s62-shiryô-101.htm>

Niččú kórjú sentá to wa, *Kokusai kórjú kikin Niččú kórjú sentá* [online] [cit. 27.7.2019] dostupné z <https://www.chinacenter.jp/japanese/about/>

Net ODA. *OECD Data*, [online] [cit. 26.6.2019] <https://data.oecd.org/oda/net-oda.htm>